

د انگرېز جاسوس

مسټر همفر

خاطرات په

اسلامي هېوادونو کې

آريان پښتو کتابتون

د انگرېز جاسوس

مستر همفر

خاطرات

د انگرېز جاسوس

مستر همفر

خاطرات

پښتو PDF کتابونو لپاره موږ د سره وڅارئ!

زموږ ټيلگرام چینل لینک

<https://t.me/AryanPashtoLibrary>

واټساپ نمبر:

00971501455350

زموږ فیسبوک پاڼه

آریان پښتو کتابتون

سريزه

عثماني امپراطوري د نورو په مقابل کې د مسلمانانو يوه سياسي او پوځي هڅه وه، چې د مسلمانانو برم پرې خوندي و او شمله يې پرې هسکه وه؛ خو د اسلام د بنمنانو ددې هڅې د خپلو لپاره پروگرامونه جوړ کړل، چې په پايله کې مسلمانان؛ لکه يتيمان شول، په نړيوال ډگر کې يې خپل هويت له لاسه ورکړ او په فلسطين کې يې د اسرائيلو په نامه صهيونيستي دولت جوړ کړ، چې ددې دولت په جوړېدو د مسلمانانو پر وړاندې د مسيحيانو او يهودانو عملي يووالي تحقق وموند. بڼه نو اوس پوښتنه پيدا کېږي، چې دا چارې يې د چا له لارې وکړې؟ د عثماني امپراطورۍ د راپرځېدو پر تاريخ له پوهېدو جوتهېږي، چې يو "عربي شيخ" په دې راپرځېدو کې مهمه ونډه درلوده، چې ددې کتاب لوستل به مو د مسألې په گوټ گوټ وپوهوي.

بسم الله الرحمن الرحيم

پښتو PDF کتابونو لپاره مور. درسره وڅارئ!

زموږ ټيلگرام چينل لينک

<https://t.me/AryanPashtoLibrary>

واتساپ نمبر:

00971501455350

زموږ فيسبوک پاڼه

آريان پښتو کتابتون

د کتاب مشخصات:

د کتاب نوم: انگریز جاسوس، مسټر همفر - خاطرات

د چاپ کال: ۱۳۸۹

د چاپ شمېر: ۳۰۰۰ ټوکه

بیه: ۳۰ افغانی

لومړی یادداشت:

د بریتانیا ستر دولت له همپشه راهیسي د یوې داسې امپراطورۍ جوړول په لټه کې و، چې د ختیځ له لوري مدیترانې نه د هند د سمندر تر لویدیځه پورې سیمې تر لاسه کړي، چې همدا اوس خپلې پخوانۍ هیلې ته رسېدلی دی.

سره له دې، چې زمور د هېواد خاوره په هندو چین او منځني ختیځ کې زمور له مستعمرو نه ډېره لږه ده.

دا صحیح ده، چې مور په رسمي توګه پر دغو هېوادو واک نه لرو او په ښکاره د دغو هېوادو حکومت په خپله د سیمې د استوګنو له خوا اداره کېږي؛ خو په واقعیت کې د دغو هېوادو د حکومتي چارو چلوونکي زمور سیاستونه تطبیقوي او په دغو هېوادو کې زمور سیاسي غوښتنې برلاس دي ان، چې له دوی نه د هر یوه راپرځول زمور په لاس کې دي.

له دې امله نو مور ته پکار دي، چې په دوو خبرو کې غور وکړو:

۱_ په دغو هېوادو د بشپړ سیاسي واک داسې ادامه چې لږه سستي هم پکې ونشي.

۲_ په هغو هېواد کې، چې لاس مو ترې لند و، د واک او ځواک داسې ثابتول، چې هغوی هم له خپلو مستعمرو سره یو ځای کړو.

د بریتانیا د مستعمراتو وزارت زموږ په مستعمره سیمو او هېوادو کې د استعماري اهدافو لپاره داسې ډلې جوړې کړې، چې د دې پلان په پلي کولو کې یې پوره لاس پیدا کړ.

زه له هغو کسانو څنې وم، چې په دې برخه کې مې پوره پرمختګ وکړ. او په دغه وزارت کې د کار له پیله د وزیر په باوري کسانو کې شمېر وم.

څه موده راته د هند د ختیځ شرکت مدیریت راوسپارل شو، دغه شرکت په ښکاره خو یوه موسسه وه؛ خو په حقیقت کې یې د نیمې وچې پر پراخې خاورې زموږ واکمني ته لار هواروله.

د بریتانیا حکومت پر هندوستان د خپل واک د دوام په باب پوره ډاډه و او په دې برخه کې یې څه اندېښنه نه درلوده؛ ځکه هندوستان یو داسې هېواد و، چې له مختلفو قومونو، ژبو او سره مخالفو دینونو جوړ و او د همدغو اختلافاتو او رنگارنگي موجودیت پر دغه هېواد زموږ د واک د ټینګښت سبب و.

همداراز د بریتانیا دولت په چین کې هم د استعمار د ادامې په باب اندېښمن نه و؛ ځکه په دغه سیمه کې بودايي دین او شهنشاه پرستي دود وه، دا داسې څه نه وو، چې د بریتانیا استعمار ترې وپربدلای وای؛ ځکه دا دواړه مړه قوامین او دینونه وو، چې له هماغه باطني او د نینو چارو سره یې کار و او د ژوندانه د چارو له روزنې سره یې څه کار نه و، لنډه دا چې

د دغو دوو سیمو په خلکو کې د ملي شعور د پیدا کېدو وپړه نه وه.

ځکه په دغو دوو سیمو کې یې د خپل واک په باب څه اندېښنه نه درلوده؛ خو داسې هم نه وه، چې گڼې مور په دغو دوو سیمو کې خپلې نقشي داسې عملي کولې، چې په دغو هېوادو کې دې همپشه ناپوهي، اختلاف او وخت ناوخت ناروغی خپرې وي او د دغو سیمو د استوگنو لتي او د ماغي نیمگړتیاوو مور په دې بریالي کړي وو، چې په اسانۍ خپلې نقشي له اندېښنو پرته او له نظرونو نه پټې عملي کړو.

خو د دې پر عکس په اسلامي هېوادو کې همپشه اندېښمن وو، که څه هم له دغه رنځو رسري (عثماني امپراطوری) سره یو لړ داسې تړونونه لاسلیک کړای شول، چې ټول زموږ په گټه وو او د مستعمرو د وزارت د متخصصینو د نتیجې له مخې دا رنځور وروستی سلگۍ کوي او همداسې مو په پټه د ایران له حکومت سره ځینې تړونونه لاسلیک کړای شول، چې په هغه هېواد کې زموږ د سیاست د پیاوړتیا سبب شول او یو زیات شمېر جاسوسان مو په دغو هېوادو کې گمارلي وو، چې رشوت پکې رواج کړو او اداري فساد ته مو لار هواره کړه. د دغو هېوادو مشران مو له ښکلیو ښځو سره روږدي کړل او اخر د دغو دواړو هېوادو په تل کې زموږ د استعماري نفوذ لار پرانېستل شوه؛ خو بیا هم ډاډه نه وو، چې د دغو دواړو هېوادو د ټولو چارو واگې به تر لاسه کړو او دا له څو خواوو:

۱_ د اسلام معنوي پياوړتيا او د مسلمانانو په روح کې د اسلام نفوذ: ځکه مسلمانان په اسلام دومره ټينگ دي؛ لکه مسيحيت، چې د کشيشانو او رهبانانو په روح کې اغېزلی دی. رهبانان په مسيحت دومره ټينگ دي، چې روح به له بدنه وتلاي شي؛ خو مسيحت ترې نه وځي. زمور لپاره د ايران مسلمانان (شيعه) ډېر خطرناک وو؛ ځکه هغوی مسيحيان ناولي او پليټ گڼي او مسيحي د شيعه وو په نزد د بدبويه ناولتيا يوه ټوټه ده، چې که په لاس يا بدن پورې ونښلي؛ لرې کول يې پکار دي؛ نو ځکه ورسره گډون نه شي کېدای.

له يوه شيعه نه مې پوښتنه وکړه، چې تاسې ولې له مسيحيانو سره داسې ياستئ؟

و يې ويل: د اسلام پېغمبر صلی الله عليه و آله وسلم هونښيار سړی و او غوښتل يې کافر په اسلامي ټولنو کې په داسې تنگسه کې وي، چې پخپله دعامې کرکې احساس وکړي او بنيادي د کرکې او حقارت دغه احساس د دي سبب شي، چې اسلام ته رامت شي (۱) او دغه ناولتيا يوازې د مسيحيانو په باب نه ده؛ بلکې د شيعه په منطق کې هر کافر ان مجوسيان (پخواني ايرانيان) هم ناولي دي. بيا مې ورته وويل: ستاسې دا خبره صحيح؛ خو مسيحيان ولې ناولي گڼئ؟ هغوی خو نبوت، خداي او قيامت مني؟ ويې ويل: دا له دوو پلوو: يو خوا دا، چې هغوی د حضرت محمد پېغمبري نه مني او په دعوی کې يې دروغجن گڼي. بله دا، چې هغوی د خداي په پېغمبرانو

پورې ناروا توروته تړي او وايي، چې حضرت مسيح عليه السلام شراب څښي. ما ورته په حيرانتيا وويل: داسې نه ده، مسيحيان داسې نه وايي. هغه راته وويل: ته نه پوهېږي، په مقدس كتاب (انجيل) كې همداسې راغلي دي. زه چپ شوم، سره له دې، چې پوهېدم دويمه خبره يې دورغ ده (۲) خو لومړۍ خبره يې سمه وه، خبره مې ورسره له دې امله ونه شاربله، چې شكمن راباندې نشي؛ ځكه ما ورته ځان مسلمان بنوولي و او له خپل اصلي دين سره مې د تعصب له بنكاره كولو نه ډډه كوله.

بل دا، چې اسلام يو وخت د ژوندانه او واكمنۍ دين و او گرانه وه، چې دا بناغلي مې پوهولي وای، چې ته نوكر او مريي يې؛ ځكه د بادارۍ هغه غرور، چې يو وخت لومړي مسلمانان د نړۍ پياوړي او ځواكمن وو، همپشه د دوی په مغزو كې دا كېنوله، چې د نړيوالې واكمنۍ لپاره هڅې وكړي، كه كمزوري او بې ارزښته هم وي او زموږ لپاره گرانه وه، چې په اسلامي تاريخ كې داسې لاس ووهو، چې مسلمانان سره و نه پوهېږي، چې دوی يو وخت د نړيوالې مشرۍ او بادارۍ څښتنان وو او دا هم راته گرانه وه، چې دا ورته وښيو، چې ستاسې هغه تېره لويي او واكمني بېرته د راستنيدو نه ده او په دې توگه مو دوی له دې فكره ايستلی وای.

۳ _ دا هم وه، چې موږ د عثماني او ايراني حكومتونو دستۍ په دوام هم ډاډه نه وو او نه په دې، چې دوی دې راوينښ

نشي؛ بلکې دا وېره وه، چې هغوی ناڅاپه له هغو نقشو نه خبر نشي، چې مور د هغوی پر هېواد د زور تسلط لپاره جوړې کړې وې او د عملي کېدو په حال کې وې. که څه هم دغه دواړه دولتونه په ناپوهۍ او کمزورۍ کې ډوب وو، چې د پاڅېدو او وینیدو وس یې نه درلود؛ خو بیا هم د خپل هېواد پر حالاتو واکمن وو او پېسې او وسلې ورسره وې او تقریباً په خلکو کې نغښتې وو؛ نو ځکه ترې وېره کېده.

۴_ بله ستره اندېښنه او نارامي مو زمونږ تر لاس لاندې اسلامي هېوادو له مسلمانانو علماوو نه وه، د الازهر، عراق او ایران علماء زمونږ د هیلو په پرمختګ کې لوی خنډ وو، که څه هم هغوی د ورځني ژوندانه اصولونو ته ارزښت نه ورکاوه او یوازنی موخه یې هغه جنت و، چې خدای ورسره ژمنه کړې وه او ډېر لږ هم له خپلو اعتقادي اصولو څخه نه تېرېدل او ملت په همدوی پسې روان و. ایراني او عثماني پادشاهان هم ترې سخت وېرېدل. البته سنیانو د خپلو علماوو دومره خیال نه ساته او خپل ټول دیني، اعتقادي او معنوي عشق یې سلطان او شیخ الاسلام ته راغونډ کړی و؛ خو شیعې گانو خپل معنوي او روحاني عشق یوازې په علماوو پورې تړلی و. دغه ایماني توپیر دومره نه و، چې پر دغه هېوادو د بریتانیا د مستعمرو د وزارت اندېښنه کمه کړي. دا په اسلامي هېوادو کې زمونږ د استعمار د تسلط په پرمختګ کې یو لږ مشکلات وو، چې د

مستعمرو وزارت؛ بلکې ټول سياستپوهان او د بریتانیا د حکومت غړي يې اندېښمن کړي وو.

د دغو مشکلاتو د هواري لپاره مو زیات کمیسیونونه او غونډې جوړې کړې؛ خو هر ځل به تر ډېرو خبرو وروسته څه نتیجې ته نه رسېدو او لار به مو بند ښکارېده او هغه راپورونه، چې په دغو هېوادو کې زموږ د جاسوسانو له خوا رارسېدل، ټول نا امیدوونکي وو او د دغو ټولو غونډو نتیجې صفر؛ بلکې تر صفره هم ښکته وې؛ خو موږ بیا هم نا امید نه وو او ځان مو یوې اوږدې ساه او اوږده صبر ته تیاراوه.

ښه مې یاد دي، چې په یوه کنفرانس کې، چې په همدې غرض جوړ شوی و او په خپله د مستعمرو وزیر مشر کشیش او د وزارتونو خبریالانو پکې گډون کړی و او خبرې پکې درې ساعته روانې وې؛ خو څه ترې جوړ نه شول. کشیش وویل:

"گرانو! خپه کېږئ مه! عیسی مسیح علیه السلام پر حالاتو لاسبری نه شو او دین یې نړیوال نه شو؛ خو د درې سوه کلن رنځ، کړاو او شهادت تر زغملو وروسته، چې ده او ملگریو یې وزغمه کېدای شي، عیسی مسیح په خپله ملکوتي توجه سره موږ ته وگوري او د کفارو په له منځه وړلو کې مو بریالي کړي. که سل کاله وروسته هم وي؛ نو په هر حال کې باید پر خپله موخه ټینګ ایمان ولرو او ځانونه په هر راز وسایلو سمبال کړو او په محمدي ټولنو کې د مسیحیت د خپرولو لپاره

هڅه وکړو. که څه هم نتیجه یې پېړۍ پېړۍ وروسته وي. هو پلرونو زامنو ته کرلي دي."

یوه ورځ په وزارت کې یوه ستره غونډه جوړه شوه، چې په بریتانیا، روسیه او فرانسه کې زموږ ټول جاسوسان او کارمندان پکې وو، زما لپاره په دغه غونډه کې گډون ډېر ارزښتناک و او دا له وزیر سره د خاص ارتباط له امله وو.

په دغه غونډه کې د محمدیانو په مشکلاتو خبرې کېدې او د هغوی د بې لارې کولو او په عقایدو کې یې د درز اچولو په باب خبرې کېدې او دا خبره په یوه خوله کېده، چې لکه اسپانیا خپل زاړه مذهب (مسیحیت) ته ورستنه شوه، پکار ده، چې د هرې سیمې مسلمانان هم له اسلامه مخکې خپل مذهب ته واړول شي؛ خو له دې غونډې نه، چې څه نتیجه تر لاسه شوې، ډېری په زړه پورې نه وې او ما د غونډې ټولې هغه خبرې اترې او مناقشې د "مسیح ملکوت" په نامه کتاب کې راخپستې دي. البته د هغې مضبوطې او پیاوړې ونې (، چې جرړې یې له ختیځ نه تر لویدیځ پورې غزېدلې) له بېخه را ایستل ډېر گران دي؛ خو انسان باید گران او سخت مشکلات هم هوار کړي.

مسیحیت په نړۍ کې د خپرېدو لپاره راغی او دا ژمنه د مسیح ده؛ خو محمد (ص)، چې بریالی شو او خپل تعلیمات یې پر نړۍ خپاره کړای شول، په دې، چې یو څه ورسره د نړۍ حالاتو او د ختیځ او لویدیځ د امپراطوریو د ځورتیا او انحطاط مرسته وکړه؛ خو هغه شرایط له منځه ولاړل او خبره سرچپه او

پر عکس شوه، اوس محمدیان په نړۍ له پاسه مخ پر خور را
روان دي او مسیحي هېوادونه د پر مختگ، صنعت او قدرت
پر لوړو ولاړ دي او هغه وخت رارسېدلی، چې له محمدیانو
خپل د خو پیریو بدل او غچ واخلو او خپل له لاسه وتلې شان
له محمدیانو راستون کړو (۳).

دويم يادداښت

پر ۱۷۱۰ ميلادي کال د بریتانیا د مستعمرو د وزارت له خوا د اسلامي ملت د بیا لري کولو د لارو چارو د څېړنې لپاره په لس کسيزه ډله کې مصر، عراق، تهران، آستاني او حجاز ته واستول شوم. هغه نورو (۹) کسو هم زما غوندې پر اسلامي هېوادو د بریتانیا د غلبې په برخه کې خاص فعالیت درلود. د وزارت له خوا راته ښې پوره پیسې، معلومات او جوړې شوې نقشې راکړې شوې او د پادشاهانو، حکامو، د قبایلي مشرانو او علماوو نومونه یې رازده کړل، د خدای په امانی په وخت مې سکرتر سره خپلې خبرې نه هېرېږي، چې ویل یې:

"پوه شئ، چې زموږ د هېواد راتلونکی بری په تاسې پورې اړه لري، څومره زور، چې لرئ، د هدف د پرمختګ په لاره کې یې ولګوئ."

زه د عثماني امپراتورۍ د یایتخت "آستاني" ښار پر لور، چې هغه وخت د اسلامي خلافت مرکز گنل کېده، روان شوم او دغلته زما د ورتګ وجه داوه، چې زه د مسلمانانو له دغو دريو (عربي، فارسي، ترکي) ژبو نه په ترکي ژبه ښه بلد یم، البته د ژبو زده کړه بیل شی دی او پر ژبه داسې تسلط، چې د ژبو والو او اهل زبانو په څېر وویل شي، بیل شی دی، ژبه په لږه موده کې زده کېدای شي؛ خو پوره تسلط پرې وخت غواړي او هغه څه، چې ماته مهم وو، دا وو، چې هر هېواد ته له ورتګ سره باید داسې خبرې وکړم، چې خلک مې د هغې هېواد استوګن

وگنی او بدگومانه راباندې نشي، داسې ډېر له دې نه وېرېدم هم نه، ځکه مسلمانان ډېر په دې خبرو پسې نه گرځي او پر هر چا د ښه گومان کوي؛ ځکه پېغمبر يې دستور ورکړې، چې له بدیني نه ډډه وکړي. (۴) هغوی زمور غوندې نه دي، که پر څه يې شک راشي، شک يې ژر له منځه ځي. له بلې خوا د ترکيي دولت د پوليس او اطلاعاتو مرکزونه دومره سمبال نه دي، چې له له واره جاسوس وپېژندلای شي. له دې پلوه هم عثماني دولت ډېر کمزوری و.

لنډه دا، چې تر يوه اوږده سفر او لرې مزله او ډېرو کړاوونو تر زغملو وروسته (استاني) ته ورسېدم. پر ځان مې محمد نوم کېښود او جومات ته ولاړم، جومات د عبادت لپاره د مسلمانانو د راغونډېدو ځای دی. ما ته د مسلمانانو په جومات کې په زړه پورې خبره، منظمه ناسته او خاص نظافت و، چې په عبادت کې يې ليدل کېده، له ځان سره مې وويل: ايا دا له وجدانه لرې نه ده، چې داسې دين سره مبارزه وکړو؟ او ازادي او ښيگڼې يې له منځه یوسو؟ ايا مور ته مسيح دا امر کړی دی؟ نژدې دغو افکارو په زړه کې مې بدلون راوستی و، ناڅاپه وپورېدم او له واره مې ځان له دغو شيطاني سوچونو ازاد کړ او خپل عزم او اراده مې لا پسې پياوړې کړه، چې تر وروستي حده به دا لار پر مخ بيايم.

په جومات کې له يوه نيمزالي عالم سرې سره مخ شوم (احمد افند) نومېده، ډېر پاک سپېڅلی او نيت په خير سرې و، چې په

خپل هېواد کې مې په کشيشانو او ديني خلکو کې داسې
 څوک نه و ليدلی. شيخ شپه او ورځ دا هڅه کوله، چې ځان د
 پېغمبر په څېر وښيي او د ژوندانه په ټولو اړخو کې يې پېغمبر
 خپل مخکښ او لارښود گڼلی و، او، چې د پېغمبر نوم يې
 اخېسته؛ نو سترگې به يې له اوبڼکو ډکېدې. له نېکه مرغه له
 شيخ سره د خدمت په ټولنه کې رانه شيخ يو ځل د اصل،
 نسبت او وطن پوښتنه و نه کړه او ماته يې محمدي افندي وايه
 او، چې رانه خبر شو، چې زه په دې ښار کې مسافر يم؛ نو بيا يې
 ډېره لورينه راباندې کوله؛ ځکه ما ورته ويلي وو، چې زه مسافر
 يم، مورو پلار مې مړه دي؛ خور او ورور هم نه لرم، البته يو څه
 شته راته پاتې دي چې زه غورام په هغو پيسو يو څه کار وکړم
 او قرآن زده کړم؛ نو ځکه د اسلامي امپراتورۍ مرکز ته
 راغلم، چې هم دين وگټم او هم دنيا. شيخ زه کېنولم او يوه
 خبره يې راته وکړه، چې ما دلته کټ مټ وليکله: ستا احترام له
 څو اړخو په ما واجب دی:

- ۱_ يو خو ته مسلمان يې او مسلمانان سره ورو نه دي.
- ۲_ ته ميلمه يې او رسول الله فرمايلي دي، چې د ميلمه درناوی
 وکړئ.
- ۳_ ته د علم زده کوونکی يې او اسلام د علم د زده کوونکي د
 درناوي او عزت په باب زيات ټينگار کړی دی.
- ۴_ ته غواړې حلال کسب و کار وکړې. په حديث کې
 دي، چې کاسب د خدای دوست دی.

زه په دغو خبرو حيران شوم، له ځان سره مې وويل: كاشكې مسيحيت دغه روانه حقايق په خپلو تعليماتو كې ځاى كړي وای او حيرانتيا مې زياته وه، چې اسلام نو بيا له دې ټولو حقايقو او لوړو اهدافو سره دومره كمزورى او بېوسي ولى دى؟ او مسلمانان په دغو خواشينوونكي انحطاط سره د مغرور حكومتونو په منگولو كې نښتي دي؟

شيخ ته مې وويل: غواړم قرآن زده كړم. شيخ زما د دې ارمان د درناوي او خوشالى لپاره پخپله زما استاد شو او قرآن يې راته له حمد "الحمد لله" نه شروع كړ او مطالب يې راته ټكى په ټكى تفسيرول، د شيخ غوندې راته د قرآن تلفظ گران و، كله به دا گرانه نوره هم گرانه شوه. ښه مې ياد دي، چې د قرآن دا جمله (على امم من قبلك) مې له لس وارې تکراره وروسته زده كړه؛ ځكه شيخ ويل: دا جمله بايد داسې ووايي چې په يو بل كې د ميمونو له ادغام نه اته ميمونه نور جوړ شي. خير هر څه، چې وو، په دوو كلو كې مې پوره قرآن له سره تر پايه ولوست.

شيخ به چې هر ځل قرآن لوسته، اودس به يې كاوه او ماته به يې د اوداسه ويل او دواړه به مخ پر قبله كېناستو او دې به مشغول شو. د يادونې وړ ده، چې اودس د مسلمانانو په نزد د ځان او لاسونو داسې مېنځل دي، چې لومړى صورت مېنځي (استنجا مراد ده) بيا تر څنگلو پورې ښې لاس او بيا كين لاس، بيا پر سر، غوړونو اورمېر لوند لاس راکاږي او بيا پښې وينځي

او ويل يې: چې لومړی بايد انسان په خوله اوبه واچوي او بيا لږې پزې ته تېرې کړي او بيا په اوداسه لگيا شي. زه له يوازيني کاره چې مجبور وم، د مسلمانانو په څېر يې وکړم او ډېر پرې زهيرېدم، مسواک و او مسواک د غاښونو د پاکولو لپاره په خوله وهل کېدونکی يوه ټوټه لرگی دی از زه پوهېدم، چې دا لرگی غاښ، نه خرابوي او کله خو اوړی هم وينې کوي؛ خو زه يې په کولو مجبور وم؛ ځکه دا د اسلام له نظره يو تاکيدي سنت و.

په استانه کې د استوگنې په وخت کې د جومات له خادم سره ويدېدم او له هغه سره مې د يو څو پيسو مرسته هم کوله، خادم يو قهرجن او بدخويه سړی و. مروان افندی نومیده، مروان د پېغمبر د يوه صحابي نوم هم دی او خادم هم په دغه نامه ډېر وياړ کاوه او ماته يې ويل: که خدای زوی در کړ؛ مروان نوم پرې کېږده؛ ځکه مروان د اسلام يو مجاهد شخصيت تېر شوی دی.

زه همېشه له دغه خادم سره وم او همدغه به راته ډوډی تياروله. د جمعې پر ورځ، چې اسلامي اختر گڼل کېږي، کارته نه تلم؛ خو په نورو ورځو کې له يوه ترکان سره کار ته کېناستم او د يوې هفتې کار په بدل کې يې ډېر لږ څه راکول، ما نيمه ورځ کار کاوه؛ نو د نورو کارگرو د نمايي معاش هومره يې راکاوه. ترکان خالد نومېده. په وزگار وخت کې يې د رسول الله د يو يار خالد بن وليد د قهرمانی او فتوحاتو کيسې کولې. ترکان به

ویل: عمر بن خطاب چې رامنځ ته شو؛ نو خالد یې له کاره گوښه کړ.

خالد (ترکان) یو قهرجن او بدخویه سړی و؛ خو ما یې ډېر خیال ساته؛ خو زه یې په وجه نه پوهېدم. ماویل بنایي دا به له دې امله وي، چې زه د هغه په دیني او کسبي چارو کې ډېر غم غرض نه لرم او د هغه د چال چلن په باب څه نه وایم او خبرې ته یې لاس په نامه یم، کله به چې سره گوښه کېدو؛ نو غوښتل یې چې جنسي غریزه راباندې سره کړي. البته دا کار د مسلمانانو له نظره سخت منع دی؛ خو خالد داسې سړی و، چې د مذهبي مسایلو په ارزښت ډېر اړ نه و. که څه هم په ظاهره یې خلکو ته ځان په تقوی ډېر ټینګ ښوده؛ خو د جمعي لمانځه ته راته او نورو لمونځونو ته جومات ته نه راته، زه پرې نه پوهېدم، چې نور لمونځ کوي که نه؟

ما دده دا ناوړه غوښتنه نه منله او دا مې گڼله، چې له خپل یو بل شاگرد سره به، چې د (سلاټیک) استون او ډېر ښکلی و، لومړی یهودی و؛ خو وروسته مسلمان شوی و دا کار کوي؛ ځکه ځینې وخت به هغه یوازې دوکان ته دننه، چې د لرگیو ډېری پکې وه د دوکان د پاکولو په پلمه ننه ایسته او تر څه وخت به دواړه سره لگیا وو.

ما به د غرمې ډوډۍ په دوکان کې خوړه بیا به د لمانځه لپاره جومات ته تلیم، تر مازیگره به په جومات کې وم، بیا به د شیخ احمد کاله ته تللم او دوه ساعته به مې ورسره قرآن، د ترکې

ژبې گرامر او عربي ادبيات لوسته او هره جمعه به مې د زکوه په نامه يو څه پيسې ورکولې. په حقيقت کې دا شيخ ته رشوت ورکول وو؛ ځکه هغه له ما سره د ارتباط لپاره د کار سپری و. شيخ هم زما په زده کړه کې لږه ستوماني هم نه ښکاره کوله. قرآن د اسلام اصول او د عربي او ترکي ژبې رموز يې رازده کول. شيخ احمد پوهېده چې ما واده نه دی کړی. ډېر ټينگار يې کاوه، چې د ده له يوې لور سره واده وکړم او چې د شيخ ټينگار له حده زيات شو او دومره زيات، چې که د ده غوښتنه مې نه وای منلې؛ نو تړون او راشه درشه مو شلېده. ويل يې چې واده (نکاح) د پېغمبر سنت دی او رسول الله فرمايلي دي: څوک چې زما له سنتو نه غاړه وغړوي؛ زما دوست نه دی؛ نو مجبور شوم، دروغ ورته ووايم چې زه خصي يم او جنسي قوه نه لرم او چې شيخ ايله زما په دې خبره سوړشو او بې له خپل ټينگار تېر شو.

په استانه کې د دوو کلو وروسته مې له شيخ نه اجازه واخېسته، چې وطن ته ځم. شيخ و نه منله. ويل يې: چېرته ځې؟ دلته هر څې چې دې زړه وغواړي شته. دلته دين هم شته او دنيا هم او ته خو وايې، زه مور، پلار، خویندې او ورونه نه لرم؛ نو بيا خو ښه داده چې استانه وطن وگنې او همدلته پاتې شې. د شيخ دا ټول ټينگار له ما سره د مينې له وجهې و. ما هم ورسره مينه درلوده؛ خو زما د ملي دندې غوښتنه وه، چې لندن ته ستون شم او هغه اطلاعات چې په دوو کلو کې مې د

مسلمانانو د حکومت له مرکزہ راغونډه کړی وو، ټکی په ټکی وړاندې کړم. په دې موده کې مې هم پروگرام همدا و، چې پر له پسې خپلې کتنې او څېړنې په لنډه توگه په هغو لیکونو کې چې د بریتانیا د مستعمرو وزارت ته مې لیکل، ولېرم.

ان په خپل یوه راپور کې هغه وړاندیز او تجویز، چې ترکان رانه د همجنسولۍ غوښتنه کړې وه وزارت ته ولیکله، هغوی ځواب راکړ: که پوهېږې دا کار ستا د څېړنو په بشپړتیا کې موثر وي، ته موظف یې چې دا کار هم وکړې؛ خو ما چې دا فرمان وکوت، ډېر خواشینۍ شوم او له ځان سره مې وویل چې څومره ناولی کار مې مخکې کړی او زما مشران څومره بې وجدانه خلک دي، چې ماته د داسې ناوړه کار د کولو امر کوي؛ خو بې له دې، چې پروگرام پر مخ بوځم، بله چاره نه وه. له شیخ سره د خدای پامانۍ ورځ عجیبه غموونکې جنجالي ورځ وه، د شیخ اوبنکې پر مخ روانې وې، زه یې په سینې پورې جوخت نیولی وم، ویلې یې: زویه خدای دی مل اوسه. که دې ښار ته بیا راغلې او زه مړ هم وما؛ نو ما هېر نه کړې او هیله من یم ډېر ژر په محشر کې د رسول الله په حضور کې سره ووينو. د شیخ عواطفو په ما عجیب اثر پرې ایست، اوبنکې مې بېواکه روانې شوې؛ خو دنده تر عاطفې لوړه ده.

درېم ياد د انبنت

زما نهه نور ملگري هم په نورو اسلامي هېوادو کې خپاره وو، زما غوندي هغوی هم د وزارت له خوا وغوښتل شول؛ خو له بده مرغه له مور لسو کسونه ايله شپږ لندن ته ستانه شول او د سکرتر د وينا له مخې مصر ته لېرلي ملگري مو هملته مسلمانان شول او هملته پاتې شول؛ خو د سکرتر وينا ده، چې له مسلمانيدو سره سره يې د رارسېدلو اطلاعاتو له مخې تر اوسه د کار له رازه پرده نه ده لرې کړې او د کار له جريانه يې څوک نه دي خبر کړي.

له پاتې څلورو نه يو، چې روسيې ته لېرل شوی و، هملته پاتې شو او هغه له اصله هم روسی و، سکرتر د هغه په باب له مخکې نه اندېښمن و چې له هماغه لومړي سره به په وزارت کې د روسانو جاسوس وي او د وزارت رازونه يې د روسيې امپراتورۍ ته برسېره کړي دي.

عراق ته استول شوی درېم ملگري مو بغداد ته نژدې په عماره ښار کې د وبا له امله مړ شو.

څلورم سړی بېخي ورک شو او هيڅ پته يې ونه لگېده او وزارت ته يې د يمن تر يايختخت (صنعا) پورې پته وه او تر يوه کاله پورې يې اطلاعات پر له پسې رارسېدل؛ خو بيا ورک شو او څرگنده نه شو، چې څه پرې وشول.

د وزارت لپاره د دغو څلور کسو له لاسه وتل ستره ضايعه وه، مور د خپلو ملگريو له هر يو لپاره دقيق حساب نيولی دی؛ نو

مور یو داسې ملت یو، چې شمېر مو کم خو کار مو درون و او د یوه کس له لاسه ورکول هم راته یو مصیبت دی. لنډه دا چې ما له سره تر پایه خپل اطلاعات سکرتر ته په مخکې کېښوول او سکرتر د اطلاعاتو تر سرسري اورېدو وروسته زه هغه کمیسیون ته ولېږلم، چې زموږ د راپورونو اورېدو ته جوړ شوی و. په کمیسیون کې د مستعمرو دوزارت پوهان راغونډ شوي وو او په خپله وزیر د کمیسیون مشري په غاړه درلوده.

لومړی مې ملگریو خپل اطلاعات وړاندې کړل او بیا ما خپل دوه کلن راپونه واورول، وزیر او سکرتر زما کار ډېر وستایه؛ خو د کار د څرنګوالي له مخې په شپږو کې زه درېم سپری وم، نور دوه همکاران مې بیلکود او اچ فرانس ترما ښه وو.

البته د ترکی، عربي، قرآن او شریعت په زد کړې کې زما پر مختګ ډېر ښه و؛ خو داسې اطلاعات مې تر لاسه نه کړای شول چې وزارت ته د عثماني دولت کمزوري ورورښیم، چې د وزارت د استعماري موخو په تر لاسه کولو کې موثر وي.

کمیسیون شپږ ساعته لګیو، تر کمیسیون وروسته مې د سکرتر له غوږه تېره کړه، چې په دغه سفر کې زما زیاتره وخت د ترکی او عربي ژبې او قرآن په زده کړه تیر شوی؛ نو د عثماني دولت د سیاسي اړخونو څېړنې ته مې پوره وخت نه درلوده او هیله ده چې په راتلونکې کې موثر نقش ولرلای شم. سکرتر په موسکا زه تشویق کړم، لاس یې راته پر اوږده کېښود، ویې ویل: په رښتیا چې په راتلونکې کې کامیاب یې، مور هیله لرو

په دې لار کې تر ټولو مخکې شي او ستا په دغه ارزښتمن سفر کې دوه غرضه پراته دي:

۱ - دا چې د مسلمانانو کمزورې برخې راوسپړې او په دې وپوهېږي چې له کومو لارو د اسلامي ټولني تل ته لار پيدا کولای شو او مليت او وحدت يې سره گډوډولای شو؛ ځکه پر دښمن د برياليتوب بنسټ همدا دی.

۲ - که د مسلمانانو کمزورې برخې دې پيدا کړې او د دوی وحدت گډوډولو ته مجبور شوي؛ نو که کېدای شول؛ له هماغې لارې يې د اتحاد ړنگولو او د مليت او قوميت غوښتنې روحيي خپرولو ته اقدام وکړه او که په دې کار بريالی شوي؛ نو پوه شه، چې د وزارت له خوا به درته ستر منصب درکړ شي. زه شپږ مياشتې په لندن کې پاتې شوم او د تره له لور (مادی شواي) سره مې واده وکړ، هغه له مانه يو کال مشره وه، زه دوه ويشت کلن وم او هغه درويشت کلنه. بنکلی وه؛ خو په هوبنياری او استعداد کې بده نه وه.

زما د ژوندانه خوږې شپې همدا شپږ مياشتې وې، چې له بنکلي ناوې سره مې تېرې کړې. هغه اميندواره شوه از په تمه وم، چې خپل بچی وگورم؛ خو وزارت امر وکړ په خپل کار پسې عراق ته ولاړ شم.

عراق له ډېر پخوا راهېسي د عثماني حکومت تر استعمار لاندې و، ما لپاره دا سفر ډېر په زړه پورې ځکه نه و چې زه د خپل زوی د ليدو هيله من وم؛ خو زما ملي وظيفې، د ښځې

مینه، عاطفه، شخصیت، شهرت او د زوی علاقه هر څه لاندې کړي وو؛ نو څنگه مې چې د وزارت له خوا حکم واورېد؛ د خپلې ځوانې بنځې د غوښتنې او ټینګار پر خلاف مې له واره نوی ماموریت ومانه او له هغې نه د بېلتون پر ورځ د هغې اوبنکو او سلګیو سخت وځورولم، ژرغونې او مړاوې څېرې یې وژړولم، راته یې ویل: لیکونه همپشه رالېږه، چې د دې څو میاشتنی ژوندانه زرینې خاطرې دې پرې تازه کېږي، د هغې دا غوښتنه دومره محرومانه او بېوسي وه، چې د زړه په نغري کې د چاودنې په څېر وه او نژدې یې له سفر او ماموریته لاس په سر کړی وم؛ خو د خپلو عواطفو واګې مې رابنکلې او له مېرمنې سره مې خدای پاماني وکړه، وزارت ته ولاړم، لازمي لارښوونې مې ترې واخېستې او روان شوم.

شپږ میاشتي وروسته په لار کې وم، چې د عراق بصري نومي ښار ته ورسېدم، بصره یو قبایلي ښار دی، استوګن یې سنیان، شیعې، عرب او ایرانیان دي، یو کم شمېر مسیحان هم پکې اوسي.

زما په عمر کې دا لومړی ځل و او په دې ښار کې مې شیعې او ایرانیان لیدل.

دلته بېځایه نه ده، چې د شیعې او سني د پېژندګلوی په باب څه ووایم: شیعې هغه مسلمانان دي، چې د اسلام د پېغمبر زوم او د فاطمې خاوند علي بن ابیطالب ته منسوب دي، علي پر زومولی سربېره د پېغمبر اکرم د تره زوی هم و.

او شيعه وايي چې پېغمبر خپل ځايناستی غوره کړی و او علي
 او يولس زامن يې يو په بل پسې د پېغمبر ځايناستي دي .
 زما خيال دی، چې شيعه په حقه دي؛ ځکه د اسلام د تاريخ له
 مطالعې نه ماته ثابته شوه، چې علي داسې يو لږ امتيازات
 درلودل، چې په مسلمانانو کې د مشرتوب او د ملت د
 لارښوونې لپاره غوره وو. حسن او حسين خو په خپله سنيان
 هم مني؛ ځکه چې پېغمبر يې په هکله ويلی وو، چې حسن او
 حسين دواړه امامان دي؛ خو زه دا نه شم منلای چې پېغمبر به
 د حسين (۹) نه گوني زامن هم ځايناستي کړي وي (۵) او که
 محمد غوره کړي هم وي؛ نو هغه له راتلونکې نه څه خبر و؟
 ځکه محمد چې څه وخت له دنيا رحلت کاوه حسين لا هلك
 و؛ نو هغه څنگه پوهېده، چې د زوی پلار شي او نسل به يې تر
 نهو اولادو او هغه هم ټول د امت د مشرۍ لپاره دنيا ته راځي .
 هو! که محمد رښتيا پېغمبر و، کېدای شي له راتلونکي خبر
 اوسي او خدای له راتلونکي نه خبر کړی اوسي؛ لکه مسيح
 يې، چې له راتلونکې نه خبر اوه؛ خو د هغه (محمد) پېغمبري
 زموږ له نظره شکمنه ده، مسلمانان وايي قرآن د محمد د
 پېغمبرۍ لپاره پوره دليل دی؛ خو ما قرآن لوستی، په هغې کې
 مې داسې څه ونه موندل .
 البته د قرآن په لويوالی کې څه شک نه شته او له تورات او
 انجيل نه ډېر او چټ او ارزښتناک دی .

ځکه په قرآن کې ډېرې لويې اخلاقي چاري او قاعدې پرته دي؛ خو ايا يوازې همدا د محمد د پېغمبرۍ دليل کېدای شي؟ زه د محمد په باب سخت حيران یم، يو بيداني او بدوي سړی، چې ليک لوست هم نشي کولای، څنگه داسې کتاب راوړای شي؟

دا کتاب ډېره هونيارې، پوهه او استعداد غواړي، چې په نننيو روڼ فکرو عربو کې هم نه شته، د هغه وخت بدوي عرب خو پرېرده چې ليک لوست يې هم نه و زده. له يوې خوا په دې اندېښنو کې ډوب یم او بل خوا فکر کوم چې ايا همدا ده د پېغمبرۍ دليل کېدای شي؟

په دې باب ما له ځينو مسيحي پوهانو سره هم خبرې کړې دي؛ خو څه پوخ ځواب مې نه دی اورېدلی؛ بلکې له خبرو نه يې دښمني او تعصب څڅېده. په ترکيه کې مې له شيخ احمد سره هم همدا خبره وشاربله، هغه هم قانع نه کړای شوم؛ خو زيات څه مې ورسره؛ ځکه ونه ويل، چې دخپل راز له برسرېدو راباندې له شکمنېدو نه وېرېدم.

خير زه محمد يو داسې ستر عنصر گڼم، چې زما له اټکل نه وتل او منلې خبره هم همدا ده، چې هغه د خدای د پېغمبرانو يو داسې لاروی دی، چې کيسې او حالات مې يې د شمرانو په کتابونو کې لوستې دي؛ خو پر پېغمبرۍ مې يې لا ايمان نه دی راوړی.

خو که ووايم چې پېغمبر نه دی؛ نو نابغه يې هم نه شم
گنډلای؛ ځکه په دې کې شک نه شته چې هغه له نابغه وو نه
ډېر اوچت دی او تر ټولو پوه او هوښيار دی.

خو سنيان وايي چې تر پېغمبر وروسته مسلمانانو رای ورکړه،
چې لومړی دې ابوبکر بيا عمر بيا عثمان او بيا علي خليفه وي
او له همدې امله يې نو د پېغمبر پر دې فرمان، چې تر هغه
وروسته دې علي خليفه وي، سترگې پټې کړې او دا نور يې
ترې د خلفا الرسول په توگه مخکې کړل.

داسې شخړې او لانجې په هر دين کې وي. په مسيحيت کې
داسې شخړې او اختلافات له لومړي سره وو؛ خو نه پوهېږم،
چې مسلمانانو ولې تر اوسه روانې کړې دي؟ اوس چې عمر او
علي دواړه ولاړل، مسلمانانو ته پکار دي، چې پر خپل او سني
وضع غور وکړي، نه پر پخواني.

يوه ورځ مې د وزارت له لويانو سره د شيعه او سني پر
اختلافاتو خبرې کولې او دا مې ورته ويل چې که دوی
هوښياران وای؛ اختلافات به يې شاته کړي وای (٦) د مربوطې
څانگې مشر راته نېغ شو و يې ويل: ته د اختلاف د تاثير په
زياتولو کې په هڅه موظف يې او مور بايد مسلمانان د يوې
ورځې اتحاد ته هم پرې نه ږدو.

او همدا شان راته سکرتر هم عراق ته له سفر نه مخکې په يوه
غونډه کې وويل: همفري! پوهېږې، له هغې ورځې چې خدای
بشر پيدا کړی شخړې او اختلافات پکې پيدا شو، له هاييل او

قابيل نه پيل شو او د مسيح تر راستنېدو به په نړۍ کې روان وي او کېدای شي، د انسانانو ترمنځ خپلمنځي اختلافات په لاندې پينځو ډولونو وي.

۱_ د رنگ اختلاف.

۲_ د جغرافيايي پولو اختلاف.

۳_ قبایلي او کورنی اختلاف.

۴_ مذهبي اختلاف.

۵_ تاريخي اختلاف، په تېرو پېښو او واقعاتو پورې اړه لري.

بله ستره دنده په دې سفر کې ستا پر غاړه داده، چې د مسلمانانو (سني شيعه) هغه اختلافي ټکي، چې دوی له يو بله بيلوي راپيدا کړي او لمن ورته ووهي او په دې لړ کې وزارت ته ارزښتمن اطلاعات ور په لاس کړي او ته وپوهېږه، چې که ته خپله د مسلمانانو ترمنځ د اختلاف زړی شوې، د بریتانیا لپاره به دې په خدمت کې ستر بری گټلی وي.

ځکه مور انگلیسانو ته گرانه ده، چې تر هغې له هر اړخه سوکال او ارام کېدای نشو، چې تر څو مو په خپلو ټولو مستعمرو کې د فتنې او اختلاف اور ته لامن نه وي وهلي او عثماني امپراتوري هم هغه وخت رانسکورولای شو، چې په ملت کې یې فتنه راولاړه کړو، که نه نو څنگه کېدای شي، چې یو موټي خلک پر یوه ستر او لوی ملت باندې برلاسی شي؟ او دا هم درسره یاد ساته، چې د ترکو سلطنت او د فارس حکومت کمزوری شوی او ته باید یوازې د حکومتونو پر

خلاف د ملتونو د پارلو وسايل برابر کړې. لنډه دا چې که په
دوی کې اختلاف پیدا شو او د دغو حکومتونو زور خپور وور
شو؛ نو مور په ډېره اسانۍ کولای شو، چې استعمار یې کړو.

خلورم ياددانبنت

زه چې بصرې ته ورسېدم، په يوه جومات کې مې واړول، د جومات مشر او امام د اهل سنتو يو شيخ او له اصله عرب و، شيخ عمر طايبي يې ورته وايه، له شيخ سره بلد شوم او درناوی مې پر ځای کړ؛ خو شيخ له هماغه لومړۍ شپې راباندې شکمن غوندې شو، د نامه او اصل و نسب پوښتنه يې رانه وکړه، ماويل چې زما لهجې او رنگ به شيخ ته شک پيدا کړي وي؛ خو هڅه مې کوله چې د شيخ بدگوماني له ځانه لرې کړم؛ نو ورته مې وويل: زه د ترکيې د اعديريم، په استانه کې د شيخ احمد شاگرد وم او د خالد ترکان په دوکان کې مې کار کاوه او د ترکيې په باب راسره اطلاعات مې شيخ ته وړاندې کړل او ان ځينې ترکي کلمې او جملې مې هم له قصده وويلې. بڼه مې ورته کاته، چې شيخ خپل يو مريد ته، چې په ترکي پوهېد سترگه وهله، چې دی دا جملې سمې وايي که نه؟ او هغه د سر په خوځولو ښوده، چې سمې يې وایم، بيا به خوشحاله شوم، چې که خير وي د شيخ شک لرې شو؛ خو څه موده وروسته پوه شوم، چې زما اټکل سم نه و او شيخ راته د شک په سترگې کتل او ترکي جاسوس يې گنلم. د شيخ او د بصرې د ولسوال (چې عثمانی دولت ټاکلی و) څه اختلاف و. ما بې له دې، چې د شيخ عمر جومات پرېږدم، بله چاره نه درلوده. د مسافرو يوه سرای ته ولاړم او يوه کوټه مې پکې کرایه کړه. سرای وان يو لوده او احمق غوندې سړی و ارام ته يې نه پرېښودم، هر

سهار به راغی، لمانځه ته به یې له خوبه پاڅولم، ما هم منله، دې په دې هم نه بسیا کېده، مجبورولم یې چې تر لمر خاته پورې قرآن ولوله، ما به ورته ویل: لمونځه فرض دي قرآن لوستل خو فرض نه دي. هغه به ویل: د لمر خاته او لمر پرېواته په وخت خوب په سراي کې د لوړې او خواری سبب دی. ما څه نه شول ویلای؛ ځکه راته یې ویل چې که داسې ونه کړې؛ نو له سراي نه دې وباسم، زه مجبور وم هر سهار تر اذان وروسته لمونځ وکړم او تر یو ساعته زیات وکم قرآن ولولم، سراوان (مرشد افندي) په دې هم بسیا نه شو، یوه ورځ راغی، و یې ویل: تا چې له کومې ورځې دا کوټه کرایه کړې زما په کار کې خنډ پیدا شوی او همپشه می څوړوی او زه دا ستا له بد پل او قدمه گنم، ستا بدقدمي داده چې ته لوند او جره یې او جره بدمرغه وي؛ نو باید واده وکړې او یا له سرايه ووځه. ورته مې وویل: پیسې نه لرم چې واده وکړم. و مې ویل که ده ته هم ووايم، چې خراب يم نو دې خو ناپوه سړی دی، وایي به زه دې گورم چې رښتیا وایي که دروغ؟ نو ما وویل: پیسې نه لرم. مرشد افندي وویل: عجب بې ایمانه سړی یې، تا په قرآن کې نه دي لوستې، چې خدای فرمایي: **إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ** (نور/۳۲) څوک چې واده وکړي، که بیوزلی وي؛ خدای یې په خپله شتمن کوي. زه حیران شوم، چې څه وکړم؟ او څه ځواب وکړم؟ ما ویل ډېره بڼه ده. خو څنگه بې پیسو

واده وکړم، ته پور پېسې راکوې؟ يا راته يوه ښځه پيدا کولای شې، چې مهر و نه غواړي؟
 مرشد افندي لږ غلی شو، ويې ويل: په دې خبرو نه پوهېږم؛ خو يا بايد د رجب مياشتې تر لومړي پورې واده وکړې او يا له سرايه ووځه. د رجب تر لومړي پورې پينځه ويشت ورځې پاتې وې.

دلته د اسلامي مياشتو نومونه يادونه بيځايه نه ده.

محرم، صفر، ربيع الاول، ربيع الثاني، جمادي الاول، جمادي الثاني، رجب، شعبان، رمضان، شوال، ذي العقده، ذي الحجه.

د مياشتو حساب د مياشتې د ليدو له مخې کېږي. مياشتې له دېرشو ورځو زياتې او له نهه ويشتو کمې نه وي؟

لنډه دا چې د سريوان په زور په نه زړه او بد رنگ د يوه بل ځای په لټې پسې راووتم. له يوه ترکان سره مې خبره وکړه، چې په دوکان کې به کار هم کوم او شپه او خواړه به هم هملمته کوم. د ټاکلې نېټې تر رارسېدو د مخه له سرای نه د ترکان دوکان ته راغلم، ترکان يو لوروونکی او خوږ سپری و. له ما سره يې زوی غوندي چلند کاوه. عبدالرضا نومېده، د ايران د خراسان شيعه و او په بصره کې مېشت شوی و. ما ورسره له وخت نه استفاده وکړه او فارسي مې ترې زده کړه، شيعه گانو او په بصره کې اوسېدونکي ايرانيانو هر مازيگر د ده د دوکان په مخکې غونډه کوله او پر اقتصادي او سياسي چارو يې خبرې کولې. د دې ځای شيعه گان عثماني حکومت او د ايران

حکومت ته سخت په غصه وو. په خپلو کې به د ایراني دولت او عثماني حکومت د جنایاتو او ناروا و په باب غږېدل او چې څنگه به نا آشنا رابنکاره شو؛ خبره به یې په بله واروله او د خپلو شخصي مسایلو په باب به اخته شول، زه حیران وم، چې پر ما یې څنگه باور کړی او زما په مخکې په جار د سیاسي او ضاع په باب غږېږي؟ خو وروسته پوه شوم، چې هغوی پر ما د اذربایجاني گومان کړی دی؛ ځکه زه یې لیدم چې ترکي گڼېږم او سپین پوستی یم. د اذربایجان خلک به سپین پوستي وی. دوکان ته د راتلونکیو خلکو په ډله کې مې یو ځوان د دیني طالب العلمی په جامو کې ولید، چې په دریواړو (عربي، ترکي، فارسي) ژبو ښه پوهېده او محمد بن عبدالوهاب نومیده، لوړ خیالی، قهرجن او د عثماني حکومت سخت مخالف و. د دوکان له خاوند (عبدالرضا) سره ملگرتیا یې له دې امله وه، چې دواړه د عثماني دولت پر وړاندې مخالفه نظر درلود؛ خو عجیبه دا وه، چې دا ځوان په ایراني ژبه څنگه داسې ښه پوهېده؟ سره له دې، چې له اصله عرب دی او په فکر کوم چې دوی دواړو ترمنځ د دوستي تړون څنگه شوی. عبدالرضا، سخت متعصب شیعه او محمد بن عبدالوهاب سني دی؛ خو دا هم لرې نه وه؛ ځکه په بصره کې سنيان او شیعه په پخپلو کې سره اغېزلي او د وورونو په څېر یې ژوند کاوه او فارسي ژبه هم د بصري په خلکو کې دومره زیاته رواج وه؛ لکه په ترکي، چې پوهېدل.

محمد بن عبدالوهاب يو ازادي غوښتونکی ځوان و او له شيعته گانو سره په مخالفت او مبارزه کې يې زياتی نه کاوه، د ځينو سنيانو پر خلاف د دوی ځينې مشايخ شيعه گان کافر دي او وايي، چې شيعه مسلمانان نه دي. محمد بن عبدالوهاب د اهل سنتو څلورگونو مذهبو ته هم څه ډېر ارزښت نه ورکاوه او ويل يې دا خو څه خدای نه دي نازل کړي.

د څلورگونو مذهبونو کيسه داسې ده چې:

په څه له پاسه يوه پېړۍ کې په مسلمانانو کې څلور کسه (ابوحنيفه، مالک بن انس، احمد بن حنبل، محمد بن ادریس شافعی) پيدا شول، د وخت حکومتونو خلک مجبور کړل، چې په مذهبي چارو کې د دغو څلورو کسو پر پله ولاړ شي او اعلان يې کړه، چې له دې څلورو پرته هيڅوک له قرآن او سنتو نه د خدای د حکم د را ايستو حق نه لري.

د وخت د حکومتونو له خوا د اجتهاد مخنيوی د دی سبب شو، چې مسلمانان له فکري پلوه په تپه ودرېږي او د دغو څلورو کسو پلويان شي. البته په دې منځ کې شيعه گان غلي کېناستل او خپل مذهب يې چې په قرآن او د پېغمبر په سنتو کې د فکري حرکت او اجتهاد پر بنسټ ولاړ و، په يوه پراخه منطق سره خپور کړ. سره له دې، چې هغه وخت شيعه ټولې د سنيانو لسمې ته هم نه رسېده. مخ پر زياتېدو سره او د سنيانو پر وړاندې يې د يوه پياوړې صف په توگه ځان څرگند کړ.

د یادونې وړ ده، چې اجتهاد په هر وخت کې په اسلامي فقه کې یو بدلون راولي او په اجتهاد د وخت له غوښتنو سره سم نوي نوي مطالب له اسلام نه تر لاسه کېږي، چې په دې توګه مذهب داسې وسله ده، چې هر ورځ باید په نوې بڼه په نړۍ کې رامنځ ته شي؛ خو که مذهب په یوې ځانګړې لاره او محدودو افکارو کې را ایسار شو؛ نو د پوهې وړ بندېږي او د ټولني اړتیاوې نه تر سره کېږي او مذهب باید د یوې زړې او له کاره لوېدلې وسلې په توګه کېښود شي. که ته زړه او زنگ وهلې وسله ولرې او دښمن دې نوې او عصري وسله ولري؛ نو دښمن درباندي هر ورو برلاسېږي. زه فکر کوم ډېر ژر به سنيان عقلا دا ومني، چې له وچ تقلیده لاس واخلي او د اجتهاد وړ په سمه توګه پرانېځي او که دغه پلان رامخکې نشي؛ د سنيانو ټولنه به ډېر ژر سره وشیندل شي او شیعه مکتب به ټوله اسلامي ټولنه ونیسي.

دغه لوړخیالی (محمد بن عبدالوهاب) زلمی د خپلې پوهې مقلد او هغه څه یې منل، چې په خپله له قرآنه پوهېده او ډېر لږ یې د اهل سنت د مشایخو نظریې منلې، د څلورگونو امامانو په فتواوو او ان کله کله یې د ابوبکر او عمر په پوهې پوې هم خندل او کله به چې له قرآن نه په کوم حقیقت پوه شو، چې څلورګوني مذهبونه یې پر خلاف پوهېدلي؛ د هغوی نظر او عقیده به یې پر دېوال ویشته او همېشه به یې ویل: پېغمبر اکرم فرمایلي دي: انی مخلف فیکم الکتاب والسنة (ما تاسې ته د

خدای کتاب او سنت پرې ایستی دی.) او دا یې نه دي ويلي، چې تاسې ته مې د خدای کتاب، سنت، صحابه او مذهبونه پرېښي؛ نو پر مور د کتاب او سنت پېروي فرض ده؛ نه د مذهبونو او صحابه وو هغه رایې، چې د قرآن او سنت مخالفې دي.

یوه ورځ عبدالرضا ته شیخ جواد قمی شیعه عالم راغی او هغه د شیعه عالم په ویاړ یوه درنه مېلمستیا وکړه، زه هم پکې وم او محمد بن عبدالوهاب هم و. شیعه عالم او محمد سره په خبرو کېوتل، ما ته د هغه بحث ټولې خبرې یادې نه دي؛ خو یو څو مې په یاد کې پاتې دي:

شیخ جواد محمد ته وویل: ته چې داسې ازاد خیاله سړی یې، چې د مذهب د خاوندانو تقلید نه کوي؛ نو ولی د شیعه گانو غوندې د علي پېروي نه کوي؟

محمد وویل: علي هم د عصر او نورو صحابه وو غوندې دی او وینا یې شرعي دلیل کېدای نه شي، شرعي حجت یوازې قرآن او سنت دي.

شیخ قمی وویل: علي څنگه له عمر او نورو صحابه وو سره فرق نه لري؟ چې پېغمبر د هغه په باب فرمایلي دي:

انا مدینه العلم و علی بابها: زه د علم بناړیم او علي یې ور دی.

محمد وویل: که د علي وینا سند وای؛ خو پېغمبر به فرمایلي وای، چې تاسې ته مې د خدای کتاب، سنت او علي

پرېښوول، ولې يې وويل چې د خدای کتاب او سنت مې درته پرېښوول؟ شيخ قمی وويل: پېغمبر بيا دا فرمايلي دي: انی تاریک فيکم الثقلين کتاب الله و عترتي (تاسې ته مې دوه درانه شيان پرېښوول، يو د خدای کتاب او بل مې عترت) علي د پېغمبر د عترت (کورنۍ) مشر و، محمد دا خبره و نه منله.

شيخ قمی د نومړي حديث لپاره د اهل سنتو غټ غټ اسلامي کتابونه یاد کړل (۷) او محمد د شيخ قمی په مخکې چپ پاتې شو.

غوښتل يې د هغه په ښوولو مدارکو کې شک وکړي؛ خو مجبور شو خبره واروي؛ نو د نيوکې په توگه يې وويل: که پېغمبر داسې فرمايلي وي، چې ما د خدای کتاب او خپله کورنۍ تاسې ته پرېښووه؛ نو د خدای د پېغمبر سنت کوم شول؟

شيخ قمی وويل: د رسول الله سنت له کتاب الله نه پرته دي؛ ځکه د رسول سنت د خدای د کتاب شرح ده او له کتاب الله نه د رسول الله منظور په دغه حديث کې قرآن او سنت يې شرح ده. محمد وويل: ايا عترت د قرآن شرح نه ده؟ که پېغمبر عترت د دې لپاره پرېښي وي، چې قرآن شرح کړي او بلخوا يې خپل سنت د قرآن د شرح په توگه پرېښي وي؛ نو د سنتو د شتون په صورت کې عترت ته څه ضرورت دی؛ بلکې يوازې سنت د قرآن د شرحې له پلوه کافي دي.

شیخ قمي وویل: له دنیا نه د پیغمبر په تلو سره خلک یوه شارح ته اړ دي، چې قرآن د وخت له غوښتنو سره سم تشریح کړي او د خلکو اړتیاوې د قرآن له مخې ترسره کړي او دا کار تر پیغمبر وروسته عترت کولای شو؛ نوځکه عترت یې له قرآن سره غبرگ کړ او دواړه یې خپل ځایناست کړل.

زه په دې بحث هک پک شوم او محمد بن عبدالوهاب مې د بودا شيعه عالم په لاس کې د ښکاري په منگولو کې راگېره مرغی وگڼله، چې ځان نشي خوځولای.

لنډه دا چې ما خپله ورکه په محمد بن عبدالوهاب کې موندله البته د ده زړه ورتيا او د دين د لویانو پر وړاندې یې لوړ خیالي او داسې ازاده رایه، چې هغه د قرآن او سنتو له پوهې نه درلوده او په هېڅ یوه مذهبي لارښود ان په خپلو څلورگونو خلفاوو هم اړ نه و. زما لپاره په دې برخه کې غټه خبره وه، چې د ده له لارې د مسلمانانو په ټولنه کې خپل ماموریت ترسره کړم.

رښتیا چې د دې ځوان او په استانه کې د هغه سپین بریږي ترک ترمنځ ډېر فرق و. هغه د دين د لویانو پر وړاندې پر خپلو اعتقاداتو د غره غوندې کلک ولاړ و، چې هیچا خوځولای نه شو. د ابوحنيفه نوم به یې چې اخیسته؛ نو د حنفيټوب له امله به یې په اوداسه یادوه، چې کله به یې بخاري (د اهل سنتو ستر کتاب) را اخیسته نو په اوداسه به یې را اخیسته؛ خو محمد بن عبدالوهاب به، چې د ابوحنيفه نوم اخیسته؛ نو په ډېر سپکاوي

او بې پروايی يې يادوه او ويل يې زه له ابوحنيفه نه ښه پوهېږم او دعوی يې کوله، چې نيمایي بخاري شريف باطل دی. ما له محمد بن عبدالوهاب سره لار واخېسته او دا به مې ورته ويل چې تر عمر او علي زيات خدای ته گران يې او کله به مې ورته ويل: که ته د پېغمبر په وخت کې وای؛ ته يې خپل خليفه کولې او همېشه به مې ورته ويل: غواړم خدای اسلام ستا په لاس نوی کړي او ته يوازنی نجات ښونکی يې، چې اسلام له دغې انحطاط او خورپتيا نه ژغورلای شي.

له محمد سره مې د خبرو تړون وکړ، چې د قرآن په باب د خپلې پوهې او فکر له مخې څېړنه وکړو: نه د صحابه وو او د مذهب د پېروانو د پوهې په رڼا کې.

همېشه به مو په گډه قرآن لوسته او په ځينو ټکو کې به مو سره شخړه هم کوله ما غوښتل د دې پلان په پای کې محمد يوځای دوه ځايه پر ځان اوچت وښيم او هغه به زياتره په دې برخه کې زما د رايې له منلو نه ډډه کوله او د هغه د مقام د منلو په برخه کې به يې زما په ادعا لږ غور د دې لپاره کاوه، چې ځان يو ازاد او د مقام له مينې نه يو لرې سپری وښيي او زما باور او عقيدت لا پر ځان زيات کړي.

يوه ورځ مې ورته وويل: اوس جهاد فرض نه دی. ويل يې: ولې؟ خدای نه دي فرمايلي چې: جاهدالکفار، ما وويل: خدای فرمايلي دي چې: جاهدالکفار و المنافقين (توبه / ۷۳): د کفارو او منافقينو سره جهاد وکړئ، که دا آيت د جهاد په

فرضیت دلالت کوي؛ نو پېغمبر ولې له منافقینو سره جهاد ونه کړ؟ پېغمبر خو له منافقینو سره په خوله اووینا و جنگېد؛ نو له کافرو سره هم جهاد په وینا او منطق سره فرض دی. ویل یې: پېغمبر له کفارو سره محاربه کړې. ما وویل: له کفارو سره د پېغمبر جگړه د ځان د دفاع په وخت کې وه؛ ځکه کفارو غوښتل هغه ووژني او پېغمبر یې دفع او دفاع وکړه. بله ورځ مې ورته وویل: زه خو وایم چې متعه او موقته نکاح روا ده.

ویل: هیڅکله نه! ما وویل: خدای په قرآن کې فرمایلي چې: **فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ** (نسا/۲۴) چې څرنګه مو له ښځو نه ګټه واخېسته بدل او مزدوري یې ورکړئ. دا آیت د موقتې نکاح په روا والي دلالت کوي؛ ځکه که له یوې ښځې نه په ټاکلې موده کې جنسي استفاده وشوه او اجرت یې ورکړ شو؛ هیڅ پروانه کوي.

محمد وویل: حضرت عمر متعه حرامه کړې او ویلي یې دي: دوه متعې وې، چې د پېغمبر (ص) په وخت کې حلالې وې؛ خو زه یې اوس حراموم او کونکي ته یې جزا ورکوم. (۸) ما وویل: ته خو وایې چې زه له عمر نه پوه یم؛ نو څنګه د عمر پېروي کوي؟

محمد چوپ شو او همدا یې د تصدیق او قناعت نښه وه؛ ځکه له دې کار سره یې بهرنی اغیزه هم وه. جنسي غریزه یې په څپو شوې وه او ښځه یې هم نه درلوده. ما ورته خبره وپراندي

کړه: څه کبړي زه او ته دواړه یوه ښځه په متعه واخلو او ولې له دې خونده بې برخې شو؟

محمد سر و خوځاوه، د رضایت موسکايې په شونډو خپره وه، چې زما تجویز یې ومانه. ما هم موقع غنیمت وگڼله او ژمنه مې ورسره وکړه چې متعه به ورته اخلم. زما ټول هدف له دې پلاره همدا و، چې له خلکو او عمومي افکارو سره د دده د نظر د مخالفت وپره او اندېښنه کمه کړم. هغه پر ما دا ومنله، چې خبره به د راز په توگه زما او د هغه ترمنځ پټه وي ان نوم به یې هم ښځې ته نه ښیم.

ما ځان له واره هغې مسیحي ښځې ته ورساوه، چې په بصره کې د بریتانیا د مستعمرو د وزارت له خوا د مسلمانانو د فاسدولو لپاره گمارل شوې وه او په خبره مې وپوهوله او صفيه نوم مې ورته غوره کړ، او په ټاکلې ورځ مې د یوې مسلماني ښځې په جامه بې ځنډه د محمد بن عبدالوهاب کور ته وروسته، کور تش و، ما له محمد سره گډه متعه صیغه ولوسته. محمد یوه هفته دغه ښځه صیغه کړه او څو روپۍ یې هم د مهر په توگه ورته وټاکلې. ما په دې یوه هفته کې صفيې ته لازم دستورونه ورکړي وو. هغه له دننه او زه له بهر نه د محمد بن عبدالوهاب په توجیه لگیاوم.

لنډه دا چې صفيې وکړای شول پخپلو نازونو د محمد زړه پوره تر لاسه کړي. د استبدادي، اجتهادي او د نظر د ازادۍ او د فکري سرغړونې په سیورې کې یې له دین او مذهب سره د

مخالفت خواره پرې وڅکل، صفیه درې ورځې د محمد په کور کې پاتې شوه، په درېمه ورځ زما او د محمد ترمنځ د شرابو د حراموالي خبره توده شوه. ما ورته وویل: شراب حرام نه دي، هغه به چې د شرابو د حرمت په باب په ایاتونو او حدیثونو هر څه استدلال کاوه، ما به رداوه، اخر مې ورته وویل: دا صحیح او ثابته ده، چې معاویه بن ابوسفیان، یزید او بنی عباس خلیفه گانو شراب څښکل ایا د دوی ټولو ته گمراهان ویلای شو؟ او رښتیا وایي؟ په دې کې هم شک نه شته چې هغوی د خدای په کتاب او د رسول په سنتو پوهېدل؛ خو د تحریم په ایاتونو کې نه پوهېدل؛ بلکې هغوی داسې ایاتونه او احادیث ښه نه گڼل او پردې سربېره تورات او انجیل هم شراب مباح گڼل؛ دا څنگه کېدای شي، چې په یوه دین کې دې شراب حلال وي او په بل کې حرام؟ سره له دې، چې ټول دینونه د یوه خدای له لوري راغلي دي؟ او دا خو په حدیثو کې راغلي، چې د دې آیت ((فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ)) (مائده/۹۱) تر وخته حضرت عمر شراب څښکل (۹) او که شراب حرام وای؛ نو باید پېغمبر عمر رټلی وای، چې دغه نه رټل په خپله د شرابو د حلالوالي دلیل دی. زما خبرې ټکی په ټکی د محمد په زړه کې دومره کیناستې، چې زما د وینا په تائید کې یې وویل چې: په ځینې اخبار کې راغلي، چې حضرت عمر به شرابو کې لږې اوبه اچولې او څښکل یې او ویل چې نېشه

کوونکي او مسکر شراب حرام دي او چې سکر او نېشه يې ماته شوه؛ نو حلال دي.

بيا يې زياته کړه؛ لکه چې عمر دا ټکی له قرآن نه زده کړی و، چې فرمايي: مائده / ۹۱) **إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ** **الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ** **وَعَنِ الصَّلَاةِ** (شیطان غواړي چې په شرابخوري او جوارۍ په تاسې کې دښمني او کینه پيدا کړي او تاسې د خدای له ياده او لمانځه نه منع کړي)

نو که شراب مستي را نه ولي دغه کارونه (د خدای له ياد او لمانځه نه امتناع) نه کېږي؛ نو چې شراب مسکر او نېشه کوونکی نه وي؛ حرام نه دي.

ما صفيه د شرابو په باب له خپلو خبرو نه خبره کړه او ورته مې وويل: نن شپه چې هر څنگه وي، لږ شراب پيدا کړه او وريې کړه، صفيې هماغسې وکړل او سبا يې ما ته وويل، چې بېگا مې خالص شراب په محمد وڅښل او دومره مست شو، چې اپلټې يې ويلې او تر سبا پورې مست و، سهار مې محمد کمزوری او بيسده وليد، نور نو ما او صفيې د هغه واگې پوره په لاس کې نيولې وې، پر هغه ورځ راته د مستعمرو د وزير هغه قيمتي خبرې رايادېدې چې د خدای پامانۍ په وخت کې يې راته ويل: مور اسپانيا له کفارو (مسلمانانو) نه يوازې په شرابو او ناوړه چارو بېرته تر لاسه کړه، هيله ده ټول هېوادونه په همدې دوو پياوړو قواوو تر لاسه کړو.

بيا مې يوه ورځ له محمد سره د روژې په باب خبرې وکړې او ورته مې وويل: قرآن فرمايي: **وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ** (بقره / ۱۸۴) که روژه ونيسئ درته ښه ده؛ خو قرآن دا نه دي ويلي چې درباندي فرض ده (۱۰) نو روژه د اسلام له نظره مستحب ده، نه فرض. محمد څه فکري ټينگار وکړ او ويې ويل: لکه چې غواړي ما له دينه وباسي؟

ما ويل دا څه وايي؟ دين خو د زړه پاكي او د روح سپيڅلتيا ده، نور لا څه وي؟ ولې پېغمبر نه دي ويلي چې: **الدين الحب، دين منيه ده او قرآن هم فرمايلي دي: وَأَعْبُدُ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ** حجر / ۹۹: او پروردگار دې تر هغه وخته ونمانځه چې يقين دې راشي؛ نو چې څه وخت پر خدای او د قيامت پر ورځ د انسان يقين راشي او زړه يې پاک شي، هغه غوره انسان دی.

خو محمد زما په دې خبرو سر په نفې و خوځاوه او تر خبرو لاندې مې نه شو. بله ورځ مې ورته وويل: لمونځ فرض نه دی. ويې يل: ولې؟ ما ويل: ځکه چې خدای په قرآن کې فرمايي: **وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي** (طه / ۱۴) لمونځ د خدای د یاد لپاره وکړه، نو له لمانځه نه د خدای یاد مراد دی، نو که چا ته خدای همېشه یاد وي؛ نو لمانځه ته څه ضرورت نه شته؟

محمد وويل: هو ما هم اورېدلي چې ځينو علماوو د لمانځه په وخت د خدای ذکر کاوه، په دې خبره يې ډېر خوشحاله شوم او دا مې وگڼله، چې نور يې په عقل پوره سپور شوی يم،

تردي خبرو روسته مي محمد لیده، چي په لمانځه ډېر اړ نه دی، کله يې کړي او کله نه، خصوصا د سهار لمونځه يې زياتره نه کاوه او چي کله به د شپې يو ځای وو او تر نيمې شپې به مو خبرې کولې؛ نو سهار به لمانځه ته د پاڅېدو نه و او نه به يې کاوه. لنډه دا چي په همدې ډول مي د محمد له اوږو نه د ايمان خادر رابڼکه. يوه ورځ مي وغوښته، چي د پېغمبر په باب يې زړه کي څه شک راپيدا کړم؛ خو سخت راته په غصه شو. و يې يل: که بيا دې داسې خبره وکړه؛ نو زما او ستا د دوستۍ به څه پاتې نه وي. زه د هغه له داسې تروې ټنډې سخت ووبرېدم، چي د رازونو غوټه مي پرانه نيستل شي. بيا مي ورسره د پېغمبر په باب څه خبره و نه کړه؛ خو دا مي پرې ومنله، چي له شيعه او سني نه پرته يوه دريمه لار پرانځي او هغه هم دا د خپل غرور او خود خواهي له وجهې ومنله.

صفيي د محمد زړه بيخي وړی و او تر هغې هفتې وروسته به محمد همپشه څو څو ځل په صفيي پسې تله او متعه کوله يې؛ نو ما د صفيي له لارې چي د محمد يوه همپشنۍ معشوقه گرځېدلې وه، وکړای شول چي د هغه واگې بېخي په لاس کي واخلم او د هدف پر لور يې راکاږم.

يوه ورځ مي ورته وويل: دا رښتيا ده چي وايي پېغمبر په خپلو يارانو کي ورورولي ټينگه کړې وه؟ و يې يل: هو!

و يې يل: ايا د اسلام احکام يوازې د هغه وخت لپاره وو، که د همپشه لپاره دي؟

و يې يل: د همېشه لپاره د پلي کېدو وړ دي؛ ځکه پېغمبر فرمايلي دي چې د محمد حلال تر قيامته حلال او حرام يې تر قيامته حرام دي.

ماوويل: خوښه دې نه ده، چې له همدې اوسه د ورورۍ تړون وکړو؟

هغه راسره ومنله او تر هغې ورځې وروسته په هر ځای کې په سفر او حضر کې د ورور په توگه ورسره وم او دغه کرلی نيا لگي مې همېشه خړوباوه او ميوي ته يې د تمې لپاره به مې د خپل کار او پلان شرح همېشه وزارت ته لېرله او په ځواب کې به يې د خپل دې کار د هڅونې او تشويق ځوابونه رالېرل. د هدف پر لور په چټکۍ روان وم او محمد مې له ځان سره بپوه او د لږې شپې لپاره ترې هم نه بېلېدم. او غټ کار مې دا و، چې د ازادۍ غوښتنې روح پکې پياوړی کړم او د اسلام د اساساتو په باب يې مخالفت او ترديد نور هم زيات کړم او همېشه به مې ورته د يوې داسې روښانه راتلونکې چې ټولنيز قيادت په لاس کې واخېستلای شي، زيری ورکاوه.

يوه ورځ مې ورته وويل: ما بېگا پېغمبر په خوب وليده؛ په هماغو خصوصياتو مې ورته پېغمبر توصيف کړ، چې له منبريانو (علماوو) او مذهبي مبلغونو نه مې اورېدلي وو، گورم چې پېغمبر پر يوه تخت ناست دی، يو شمېر علما او پوهان، چې نه مې پېژندل، ورنه راتاو وو په دې کې ته رانوتې، وجود دې ځلېده، پېغمبر دې د درناوي لپاره پاڅېد او پر تندي يې

بنکل کړې او درته و یې فرمایل: محمده! ته زما همنومی، زما
د علم وارث او ځایناستی یې. تا ویل: یا رسول الله! زه خلکو
ته له قرآنه د خپلې اخیستې پوهې له څرگندولو وېرېرم. پېغمبر
و فرمایل: مه وېرېره! ته تر ټولو اوچت او غوره یې.
دغه جوړ کړی خوب مې محمد ته ووايه، له خوشحالی نه
نژدې الوتی و. بیا بیا به یې پوښتنه کوله، رښتیا وایې؟ ما ویل:
هو همداسې مې ولیدل.
فکر کوم له هماغې ورځې نه محمد بن عبدالوهاب خپل مرام
بنکاره کول وغوښتل.

پینځم یادداشت

په بصره کې د محمد بن عبدالوهاب د پلان جوړولو په وخت کې له لندن نه د یوې ابلاغیې په ترڅ کې موظف شوم، چې کربلا او نجف ته ولاړ شم. دغه دواړه ښارونه د نړۍ د شیعې گانو د پام وړ او د روحانیت مرکزونه یې دي.

دا دواړه ښارونه یوه کیسه لري:

خو نجف یو داسې ښادر دی، چې د اهل سنتو له نظره د پیغمبر د څلورم او د شیعې وو له نظره د لومړي خلیفه د ښځېدو له امله ودان شوی. د نجف په یوه فرسنگ کې کوفه یو ښار دی، چې د علي د حکومت مرکز و او چې څه وخت علي ووژل شو؛ نو زامنو یې حسن او حسین له کوفې نه بهر وو، چې نجف ورته وایي، ښځ کړ. او له هماغې ورځې دا ځای لږ لږ ودان شو او چې څومره نجف ودان شو هغومره کوفه وراښه.

په نجف کې یو شمېر علماء اوسې، هملته کورونه، مدرسې او دوکانونه او اوس د شیعې علماوو مرکز نجف دی. په استانه کې عثمانی حکومت د نجف له علمیه حوزې نه وپرېږي او د هغوی پر وړاندې تواضع او درناوی کوي او دا له څو پلو:

۱_ یو خو دا چې د ایران دولت شیعې دی او تقریباً د همدوی په لاس کې دی او که عثمانی دولت یې پر وړاندې ډېر لږ سپکاوی او ناغېږي وکړي؛ د ایران او عثمانیانو ترمنځ فضا پرې خړ پرېږي؛ نو د نجف د علماوو په ډېر لږ سپکاوي هم د دواړو هېوادو ترمنځ د جگړې اور بلوي.

۲ _ د نجف په شاوخوا کې زیات داسې قبایل اوسي، چې د نجف د تقلیدي مراجعو او مذهبي مشرانو په حکم چلېږي او دغه قبایل ټول په وسله سمبال دي. که څه هم وسله یې منظمه او زوروره نه ده؛ خو بیا هم دوی په خپله د دولت پر وړاندې د اخ و ډب په وخت کې یو پیاوړی ځواک دی.

۳ _ دا علما په ایران، هند افریقا او عربي هېوادو کې د ټولو شیعہ گانو مراجعه او دیني مشران گڼل کېږي او که دولت یې پر وړاندې لږ سپکاوی هم وکړي؛ شیعہ گان به پرې له هرې لوري رامات شي.

خو د کربلا کیسه: کربلا د علي او فاطمې د زامنو او د پیغمبر د لسمو حسن او حسین تر وژلو وروسته جوړ شوی ښار دی. د عراق خلکو حسین راوغوښت، چې له حجاز او مدینې نه راشي، چې خلیفه یې کړي، هغه چې دا بلنه ومنله او کورنۍ یې د کوفې په دولس فرسنگو کې پرته کربلا ته ورسېدله؛ نو کوفیان ترې ستانه شول او په شام کې د اموي واکمن یزید بن معاویه په امر د حسین پر خلاف لښکر راولېږل شو، حسین او توریالي ملگری یې ورسره په نره تر مرگه وجنگېدل.

اموي لښکرو په دغه جگړه کې له ډېرې سخت زړۍ او زیاتي نه کار واخېست. تر هغې وروسته د نړۍ شیعہ گانو د غه ښار او د حسین مدفن خپل ستر روحي او معنوي مرکز وگرځاوه او له هر لوري به د زیارت لپاره پرې داسې رامات وو، چې مور یې په مسیحیت کې ساری نه لرو.

د کربلا دغه ښار هم ډېرې مدرسې لري او یو شمېر شيعه علما هم دلته اوسي او د کربلا او نجف علما سره یو د بل ملاتړ او د گډ هدف خاوندان دي او دغه دواړه ځایونه د شيعه گانو لپاره یو نړیوال علمي مرکز گڼل کېږي.

زه د خپل ماموریت په لړ کې له بصرې نه بغداد ته ولاړم، بغداد د عراق د حکومت لپاره د عثماني دولت له خوا د مقرر شوي واکمن مرکز و، له هغه ځایه ((حلی)) ته ولاړم، حله د فرات سیند پر غاړه پروت ښار دی.

فرات او دجله دواړه داسې ستر رودونه دي، چې د ترکیې په غرونو کې یې سرچینه ده، د عراق له ځیگره وځي او سیند ته لوېږي. د عراق د خلکو کر کرونده او سوکالي په همدغو دوو نهرونو پورې تړلې ده.

زه چې لندن ته ستون شوم؛ نو د مستعمراتو وزارت مې پوه کې چې د دغو دواړو نهرونو د سرچینو د خپلولو لپاره یوه نقشه جوړه کړي، ځکه دا د عراق د نیولو لپاره یو ډېر ستر پلان دی.

له حلی نه نجف ته د یو اذربایجاني سوداگر په جامه کې ولاړم، د نجف له علماوو او دیني ټولنو سره مې مینه او راشه درشه پیل کړه. درسي غونډو ته به یې ورتلم، د هغوی سختې تقوی، پاکلمنی، روحي سپیڅلتیا او د علم او پوهې فطري توب ته حیران وم؛ خو پوه شوم، چې د زمانې غوښتنې یې له پامه

غورځولې دي او د خپلې وضع د بدلون په باب څه فکر نه کوي، څو خواوې مې يې وکتې:

۱ - د عثماني دولت سخت دښمنان وو او هغه هم له دوو خواوو: يو دا چې دولت سني و او دوی شيعه. بله دا چې عثماني دولت پرې داسې زور راوستی و، چې د دوی د ازادۍ مخنيوی يې کاوه ان دومره اجازه يې نه ورکوله چې خپل زور او قوت ته ځير شي او له دغې تنگسې نه ځان وباسي.

۲ - د دوی ټول زور او انرجي بس په ديني علومو کې لگېده او مادي علوم يې بيخي شاته کړي وو.

۳ - د نړۍ په سياسي چارو کې يې فکر نه کاوه او په دې خبر نه وو، چې شاوخوا ته يې څه تېرېږي.

ما به له ځان سره وويل: دا خواران څومره په غفلت کې دي او نړۍ څومره وينه ده.

زه همېشه په دې لټه کې وم، چې د نجف علما د عثماني دولت پر خلاف راوپاروم؛ خو هغوی راته غور نه ايښوده او ځينو به راباندې ملنډې وهلې؛ لکه ما چې پرې دنيا ړنگوله، هغوی ته عثماني حکومت داسې ښکارېده؛ لکه يو نه خوځول کېدونکی د غځېدلو جرړو قوت، چې يوازې د امام مهدي پاڅون يې خوځولای او نړولای شي.

د شيعه گانو په نزد امام زمان د پيغمبر يو لمسی او دولسم امام دی، چې د اسلامي حکومت تر رامنځته کېدو (۲۵۵) کاله وروسته پټ شو او تر ننه هم ژوندی دی؛ خو ورک او په يوې

خاصې راتلونکې کې راڅرگندېږي او پر نړۍ به عدل او انصاف خپور کړي؛ خو له ظلم او زیاتې نه تر ډکېدو وروسته. ما یوه ته وویل: ایا د پیغمبر په څېر پر تاسې فرض نه ده، چې له ظلم او تېري سره مبارزه وکړئ؟

و یې یل: هغه خو پیغمبر و او خدای ورسره غیبی مرسته کوله. ما وویل: تاسې هم پاڅئ، له تاسې سره به غیبی مرسته وکړي. قرآن نه وایي چې: ان تنصروالله ینصرکم. او که د خدای مرسته مو وکړه، خدای ستاسې مرسته کوي.

ځواب یې راکړ: ته سوداگر سړی یې، په دې خبرو دې سر نه خلاصېږي.

د علي قبر یې هر راز ښکلی کړی دی، یو ښکلی حرم، چې له پاسه پرې د سرو زورو گومبزه څلېږي او د سرو زور دوه منارې لري، چې شيعه گان یې ورځ تر ورځ نوره هم ښکلی کوي او په گڼه پکې لمونځ کوي او له قبره یې راتاوې پنجرې ښکلوي، پر امام سلام اچوي او د ورننوتو په وخت کې اجازه غواړي، د حرم شاوخوا یو لوی غولی دی، چې ډېری وړې وړې کوتی پکې دي او زیارت کوونکي او طالبان پکې اوسي.

په کربلا کې د نجف د حرم په څېر دوه حرمه دي، یو د حسین او بل یې د ورور عباس دی، چې په کربلا کې ورسره ووژل شو. شيعه گان د کربلا په دې حرم کې هم هماغه څه کوي، چې د علي په حرم کې یې کول. کربلا د اوبو او هوا له پلوه تر

نجفه بڼه ده او د ښار شاوخوا باغونو او روانو اوبو را ایساره کړې ده.

په دې مسافرت کې، چې عراق پلو ته ولاړم، خواشینونکې وضع مې ولیده، د استانی له خوا دلته مقرر واکمن او والي یو ظالم او ناپوه سړی و، څه یې چې زړه غوښتل، هغسې امر یې کاوه؛ لکه خلک یې چې مینځې او مریان وي، ملت ترې ټول خپه و.

خو شیعه گان ترې؛ ځکه خپه وو، چې حکومت یې د ازادیو مخه نیولې وه او په سخت خپگان کې یې راگیر کړي وو او سنیان ترې په دې خپه وو، چې هغوی اصلي عرب وو او دا یې نه منله، چې له خپلو لویانو او مخورو پرته دې د یوه ترک سړي حکومت پر ځان ومني.

ښارونه وران، خلکو د ښارونو په ناولتیاوو او میکروبي سیمو کې ژوند کاوه، لارې بد امنه، په لارو کې به کاروانونه وهل کېدل، زیاتره کاروانیان به د وسله والو ساتندویانو او څارندویانو په ملگرتیا تلل.

د قبایلو ترمنځ سختې شخړې او دښمنۍ وې، داسې ورځ به نه وه، چې یوې قبیلې به پر بلې نه بلو سل او مرگ ژوبله به پکې نه کېده.

ناپوهي او بې سوادې هم په حیرانوونکې توگه په خلکو کې خپره وه. د ناپوهۍ او بې سوادۍ وضع یې ماته زموږ پر هېواد د یهودو د تسلط وخت یادوه.

په کربلا او نجف کې له طالبانو او مذهبي شخصیتونو او یو کم شمېر هغو کسانو، چې په دوی پورې یې اړه درلوده، په زور کې له یو لیکونکي او لوستونکي پرته نور څوک نه پیدا کېده. زه څلور میاشتې په نجف او کربلا کې پاتې شوم. په نجف کې دومره ناروغه شوم، چې له ژوند مې تمه پرې شوه. د غړیو سستوالی مې تر هفتو اوږد شو. یوه طبیب ته ورغلم، د هغه په درملو مې یو څه بښگینه وشوه. رنځوري راباندې په دوبي کې راغله، اوږی ډېر گرم و، د رنځورۍ شپې مې په زیرزمین کې، چې سرداب یې ورته وایه تهرې کړې، د کاله له خاونده مې په کرایه اخیستې وه، هغه مې د تمې له امله پالنه او ساتنه کوله، خواړه او درمل یې راوړل او راته ویل یې دا هر څه درسره خدای جهتي کوم؛ ځکه ته د امیرالمومنین زایر یې. د ناروغۍ په لومړیو شپو کې مې خواړه خالي بنوروا وه. بیا راته طبیب لږه غوښه هم وښووه او د رنځورۍ په اخر کې د چرگ له غوښې سره وریجې راته وښودې. له رنځورۍ نه چې بڼه شوم؛ له نجف نه بغداد ته ولاړم. د نجف، کربلا، حلې او بغداد له مشاهداتو مې یو سل مخیز راپور تیار کړ او په بغداد کې مې د مستعمراتو د وزارت نماینده ته وسپاره او په خپله د وزارت حکم ته سترگې په لار شوم، چې په عراق کې پاتې شم او که لندن ته ولاړ شم؟؛ خو لندن ته د تگ ډېر تېری وم؛ ځکه مسافري مې ډېره اوږده شوې وه او په وطن، بښځې او زوی پسې مې زړه ډېر خپه و، خصوصاً د دې لېوال وم، چې هغه

یوازنی زوی مې (سبوتین)، چې زه یې لا نه وم لیدلی، ژر ووينم؛ نو په یوه بله پاڼه کې مې له وزارت نه د رخصتی اجازه وغوښته، چې کور ته ولاړ شم؛ ځکه په عراق کې مې د سفر درې کلنه موده تېره کړې وه. په بغداد کې د مستعمراتو د وزارت نماینده راته وویل: همدلته پاتې شه او بغداد ته د ځواب تر راتګه ونه وځې. ما هم د دجلې رود پر غاړه په یوه هوټل کې کوټه واخېسته، چې راباندې بدګومانه نشي. په بغداد کې د استوګنې په موده کې مې په دې غور کاوه، چې د دې ښار د اوضاع او د عثماني هېواد د یایتخت ترمنځ څومره توپیر دی.

ترکان دا غواړي، چې عراق وځپي؛ ځکه عراقیان عرب دي او حکومت د دوی له شړه امان نه دی. له هغې ورځې چې له بصرې نه راوتلی وم، د محمد بن عبدالوهاب په باب ډېر اندېښمن وم او پرې وپېرېدم، چې هغه زما وربښولې لار پرې نه ږدي؛ ځکه هغه ډېر رنگین مزاجی او قهرجن و، وضع یې ژر بدلېده او زه ترې همپشه په وېره کې وم، چې د محمد بن عبدالوهاب په لږ بدلون سره زما ټولې خواړې اوبه یو نه سي. زه چې ترې رابېلېدم، هغه غوښتل، چې عثماني مرکز استانی ته ولاړ شي؛ خو ما منع کړ او ورته مې وویل: هلته حالات دومره تنګ دي، چې کېدای شي تا د خپلو عقایدو د خرګندولو په وخت کافر کړي او و دې وژني، هغه ته ما هسې دا خبره وکړه؛ خو ډېره وېره مې له دې وه، چې له ځېنو داسې علماوو

سره مخ نشي، چې له خپل کبرليچ او بېلاری نه یې وانه وړي او د اهل سنتو په لار یې سیخ نه کړي او زما ټولې هڅې خاورې نشي.

لنډه دا چې پوه شوم محمد په بصره کې پاتې کېدل نه غواړي؛ ورته مې وویل: اصفهان او شیراز ته ولاړ شه؛ ځکه دا دواړه بڼکلي او ودان ښارونه دي. خلک یې شيعه گان دي او دا ډېره لرې وه، چې شيعه گان پر محمد اثر پرې باسي؛ له دې امله خو یې زه له ورښوولې لارې نه په نه لرې وتو ډاډه وم.

څه وخت چې زه له محمد نه رابلېدم؛ ورته مې وویل: ته پر تقیه ایمان نه لرې؟ ویې ویل: هو د پېغمبر یو صحابي و، فکر کوم محمد به مقدار گنلې وي، څه وخت چې د مشرکینو په لاسو کې و او مور و پلار یې ورته ووژل؛ هغه تقیه وکړه او د خپل نجات لپاره یې د خپل مشرکوالي اظهار وکړ. ورته مې وویل: که هلته ولاړې؛ نو له شيعه گانو نه تقیه وکړه.

او ورته مه وایه چې اهل سنت یې، چې له کړاو سره مخ نشي او د هغه ښار له بڼکلي هوا او اوبونه استفاده وکړه، د خدای پامانۍ په وخت مې محمد ته یو موتی پیسې د زکاة او د سفر خرڅ په نامه ورکړې (زکاة یو ډول مالیه ده، چې مسلمانان یې د اسلام او مسلمانانو د گټې لپاره ورکوي) او یو څاروې مې ورته د سپرلۍ لپاره واخېست او ورومې بڼه او ترې رابل شوم. له هغه وخت راهیسې بیا پوه نه شوم، چې محمد چېرته ولاړ او څه شو؟ یو له بل سره مو تړون کړی و، چې که له مور دواړو نه

هر يو بصري ته راغی او هلته يې پاتې کېدل نه غوښتل او خپل دوست يې و نه کوت؛ نو عبدالرضا نجار ته دې ليک وسپاري او په هغه ليک کې دې وليکي چې چېرته ځي، چې ملگری يې ترې خبر اوسي.

شپږم يادداښت

په بغداد کې تر يو څه انتظار وروسته را ته د وزارت خبر راغی او زه يې لندن ته وغوښتم، له واره لندن ته روان شوم او وزارت ته له ورتگ سره مې سکرتر او د وزارت ځېني نور غړی وکتل او خپل درې کلن مشاهدات او پلانونه مې ورته وړاندې کړل. زما د فعاليت له طرز نه ډېر خوشحال شول، د خپل کار د پلان تفصيل مې ورته رالېږلي وو او د محمد بن عبدالوهاب معشوقې صفیې هم ځینی داسې راپورونه رالېږلي وو چې زما پلانونه يې تاييدول.

موږ چې وزارت ماموريت ته لېږلو؛ د ماموريت په سيمه کې يې ځېني نور کسان هم په موږ پسې اچول او زما څارونکیو، چې په دغه سفر کې زما د کار په باب کوم راپورونه ورکړي؛ ټول قانع کوونکي وو.

سکرتر زما له راتگه وزير خبر کړ او له وزير نه يې راته وخت واخېست، له وزير سره مې په خاص دفتر کې وکتل، زما يې زښت زيات احترام وکړ او ډېر لور يې راباندې وکړ دا ځل راسره د استاني له سفر نه د راستنېدو په پرتله د وزير چلند ډېر زيات توپير درلود او داسې يې راته وښووه، چې ما يې په زړه کې ځای نيولی دی په دې چې د محمد بن عبدالوهاب غوندې يو څوک مې پيدا کړی، ډېر زيات خوشحاله شو.

ويې ويل: وزارت په همداسې ورکې پسې گرځېده او ټينگار يې وکړ چې له لاسه يې ور نه کړې او هر څنگه، چې غواړي د

کار تړون ورسره کلک کړه او که په دغو ټولو زغملو کړاوونو کې دې سپری له تر لاسه کولو پرته نور څه لاس ته هم رانه وړل، بیا هم ارزښت لري.

ما ورته وویل: اوس اندېښمن یم، چې د محمد پای به څه شي؟

وزیر وویل: ډاډه اوسه هغه اوس هم پر هماغه لار روان دی، چې تا وربښوولې ده. زموږ مامورینو ورسره په اصفهان کې کتلي او وزارت ته یې راپور رالېږلی، چې هغه پر خپله لار روان دی.

ما له ځان سره وویل: محمد څنگه رازونه نورو ته هم ویلي دي؛ خو د وزیر له وېرې مې ترې پوښتنه و نه کړای شوه؛ خو وروسته چې له محمد سره مخ شوم؛ راته یې وویل: زه په اصفهان کې له عبدالکریم نومي یوه سپری سره مخ شوم او راته یې وویل: زه ستا د ورور محمد "۱۱" ملگری یم، چې په بصره کې یې له تا سره د دوستۍ تړون کړی و. او له همدې لارې هغه عبدالکریم هم، چې د وزارت یو کارمند و، د محمد اسرار تر لاسه کړای شو، محمد بن عبدالوهاب وویل، چې صفیه په اصفهان کې هم راسره مخ شوه او دوه میاشتي صیغه مې ورسره وکړه او بیا له اصفهان نه شیراز ته ولاړم. عبدالکریم مې هم ملگری و، په شیراز کې راته عبدالکریم یوه اسیه نومي هم متعه کړه اسیه تر صفیې ډېره ښکلې وه، څه موده مې له هغې سره په شیراز کې تېره کړه او وروسته څرگنده شوه، چې عبدالکریم د

جلفا له مسيحيانو ځېنې د يوه مسيحي مستعار نوم دی، چې د وزارت يو کارمند دی او اسيه هم په شيراز کې د مستعمرو د وزارت د يوې مستخدمې نوم دی.

لنډه دا چې پرمحمد بن عبدالوهاب زمور د څلورو واړو تسلط، هغه د وزارت د اصلي هدف د عملي کولو لپاره ښه پوره تيار کړی و.

وزير، سکرتر او نورو دوو کسو ته چې ناليدلی وو، د کار او احوال تر وړاندې کولو وروسته راته وزير وويل: ته په خپل دغه فعاليت سره په وزارت کې يوه ستر منصب ته ورسېدې او په خپلو ملگرو کې د لومړي مقام څښتن يې او زياته يې کړه: سکرتر ته مې حکم کړی، چې د دولت ځېنې هغه اسرار چې ستا د پلان په عملي کولو کې موثر دي درته وسپاري، بيا يې راته لس ورځې رخصتي راکړه، چې له خپلې ښځې او بچي سره اوسم.

له وزارت نه راووتم او کور ته ولاړم، د خپل کمکي زوی په ليدو (چې ما ته ورته و او ايله يې خبرې ماتولای شوې) ډېر خوشحاله شوم، هغه به چې پل اخېسته، ما به ويل، چې زما د ځيگر ټوټه زما په مخکې گرځي، زما د ژوند خوږې شيبې همدغه لس ورځې وې، چې له ښځې او بچي سره مې تېرې کړې، په دغو سو ورځو کې خپله هغه بودی ترور (د پلا رخور) مې هم وليده، چې د عمر وروستی شپې يې شمېرلې. په دې څو ورځو کې راته د هغې ليدل ډېر ارزښتمن وو؛ ځکه

هغه زما درېم ماموریت ته تر تگ وروسته له دنیا تللې وه او د هغې مرگ زما په روح ماتم گډ کړه.

لس ورځې دومره ژر تېرې شوې؛ لکه یوه ورځ، وایې چې ښه ساعت ژر تېرېږي، د تریخ غوندې خوند چې یو سات یې د پېړیو په شان تېرېږي، دلته مې په نجف کې د ناروغۍ شپې رایادې شوې، چې یوه ورځ یې راباندې دکال هومره تېرېده او تریخ خوند مې یې اوس هم په خوله کې دی، چې د ژوندانه خوږو او خوښیو هغه ترخه لاندې نه کړل.

لس ورځې وروسته وزارت ته ورغلم، سکرتر راسره دروند روغېږ وکړ. لاس یې راته دومره په مینه کیمانډه چې وروري یې ترې احساسېده، راته یې وویل: وزیر په خپله ما ته حکم کړی، چې دوه ستر دولتي رازونه دروسپارم. په راتلونکې دې د پلانونو په عملي کولو کې گټورېدا ی شي او دا ومنه، چې دا دوه رازونه په هېواد کې له ډېرو لږو باوري خلکو پرته بل چاته معلوم نه دي. بیا یې له لاسه ونيولم او د وزارت یوې کوټې ته یې ننه ایستم، چې عجیبه ننداره مې پکې ولیده:

په کوټه کې شاو خوالس کسه ناست وو، یو پکې عثمان سلطان و، چې هم یې ترکي خبرې کولې او هم په انگلیسي، دویم استانه کې د سنیانو د شیخ الاسلام په جامه کې، درېم د ایران پاچا، څلورم د شیعه عالم په بڼه، دغو دواړو په فارسي او انگلیسي خبر کولې او د هر یو څنگ ته یو منشي او یو کاتب ناست و.

دا څلور کسه په دغو څېرو هغه څوک وو، چې په دغو مختلفو هېوادو کې د وزارت د جاسوسانو او کارمندانو هغه راپورونه، چې راغونډیدل او په دوی پورې مربوط وو دوی ته راتلل. له دغو څلورو څېنې هر یو یې د وزارت د هغو معلوماتو یوه مجموعه ده، چې تردې وخته راغونډ شوي وو. سکرتر راته وویل: دا د اصلي اشخاصو د څېرو مثالونه دي، چې مور کټ مټ د هغوی په څېر جوړ کړي دي، چې په دې وپوهېږو هغوی څه رنگ فکر کوي، پوهه او سیاست یې په کومه سویه دی؟ ویې ویل: که غواړې ازمېښت پرې وکړه. فرض کړه اوس له یوه شيعه عالم سره مخ شوې، هر څه چې غواړې، له دې سړي نه، چې د هغه په څېره دی، پوښتنه وکړه، ما وویل: ډېره ښه ده، د شيعه عالم مثال ته مې وویل: محترما! مور ته له عثماني حکومت سره جگړه جایزه ده ځکه دا یو متعصب سني حکومت دی؟ مثال ځواب راکړ: د سني توب له وجهې له حکومت سره جگړه جایزه نه ده؛ ځکه مسلمانان ټول سره وروڼه دي. مور باید یوازې له دې امله حکومت سره مبارزه وکړو، چې د اسلام او مسلمانانو حقوق او حدود یې لتاړلي او د مسلمان ملت او امت چارې تر پښو لاندې کوي. مور باید ورسره د دې لپاره مبارزه وکړو، چې له جنایاتو او ناوړه کارونه لاس واخلي او چې څه وخت یې له دغه جنایته لاس واخېست، مور ورسره هم مبارزه پرېږدو.

ما وویل: محترما! یهود او نصاری پلټ دي؟ که نه؟ و یې یل:
هو دوی نجس دي او ځان ساتل ترې واجب دي.

ما وویل: بناغلیه! نظافت د ایمان جز نه دی؟
که وي؛ نو لارې د جوماتونو غولي او مدرسې ولی دومره
ناولې دي؟

ویې ویل: څه وکړو اوبه کمې دي او حکومت هم د عامې
روغتیا څه خیال نه ساتی.

عجیبه! دغه ټولې مسئلې په نجف کې ما له یوه شیعه عالم نه
وپوښتلې او هغه کټ مټ همدا ځوابونه راکړل؛ البته دې بدل
عالم یوه جمله زیاته او هغه دا چې: حکومت د عامې روغتیا
څه خیال نه ساتي، دا جمله په نجف کې هغه اصلي عالم ونه
ویله. دې بدل (مثال) به داسې فارسي خبرې کولې؛ لکه په
نجف کې چې شیعه علماوو کولې.

سکرتر وویل: که له دې نورو درېو سره هم خبرې وکړې؛ دوی
به هم درته له اصله سره کټ مټ یو شان ښکاره شي. که اصلي
خلک دې یې لیدلي وي، دوی ازمیلاي شي.

ما وویل: د شیخ الاسلام له فکري طرز سره بلد یم؛ ځکه په
استانه کې استاذ (شیخ احمد افندم) د هغه د خولې خبرې
کولې.

سکرتر وویل: ډېره ښه ده مهرباني وکړه.

زه د شیخ الاسلام له بدل او مثال سره کېناستم، ما وویل: محترم
افندم: ایا د سلطان اطاعت واجب دی؟

ويې يل: هو زويه! د سلطان اطاعت د خدای او رسول غوندې واجب دی.

ما وويل: ولې؟ ويل: دا آيت دې نه دی اورېدلای چې خدای فرمايي (اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولى الامر منكم) (نساء/۵۹) د خدای د خدای د رسول او واکمن اطاعت وکړئ. ما وويل: که د هر سلطان، واکمن او اولی الامر اطاعت د خدای له لوري واجب وي؛ نو خدای څنگه خلکو ته د یزید بن معاویه په څېر د فاسقو او جنایتگرو د اطاعت حکم کوي، چې د پېغمبر لمسی وژني، د مدینې خلک له یوې مخې وژني او د جراث لښکر د مسلمانانو پر ناموس تېري کوي او خدای داسې حکم فرمايي چې د ولید بن عبدالملک په څېر فاسق او شرابي سپری اطاعت وکړئ؟

ويې يل: زويه! یزید د پېغمبر خلیفه او د وخت امیرالمومنین و، د حسین په وژلو کې ترې سهوه وشوه او بیا یې توبه واپسته او پاتې شوه د مدینې د خلکو وژنه، د مدینې اوسېدونکي خو د دغه راز وژني مستحق وو؛ ځکه د وخت د حکومت پر خلاف راپاڅېدلي وو؛ نو یزید باید وژلي او تکولي وای. د ولید شرابخوري خو ځکه څه خبره نه وه، چې هغه له شرابو سره اوبه گډولې او بیا یې څښکل. دا په اسلام کې جایز دي.

ما له شیخ افندم نه هم دا پوښتنه کړې وه او هغه هم په لږ اختلاف سره همدا ځواب راکړی و.

ما سکرتر ته وویل: د دې مثالونو او بدلونو گټه څه ده، چې دلته موټیار کړي دي؟ ویې ویل: دا بدلونه د مسلمانانو د سیاسي او دیني شخصیتونو د سیاسي فکر نماینده او ښکارندوی دی. که موږ له یوه لښکر سره مخامخېدل وغواړو او د دښمن پر لور د مخنیوي لپاره لښکر ولېږو؛ لومړی باید د دښمن د پوځونو تگلوری ښه څانته معلوم کړو. موږ باید د مسلمانانو سیاسي طرز او د سیاسي شخصیتونو د فکر سطح وپېژنو، چې د هغوی د سیاسي نقشو پر وړاندې نقشه تیاره کړو او سیاسي فعالیتونه یې شنل کړو او د هېواد په سیاسي او اداري چارو کې یې درز پیدا کړو او باید د مذهبي شخصیتونو د استدلال په طرز او د فکر په سطح وپوهېږو، چې د استدلالونو د رد لپاره ځوابونه برابر کړو، چې په دې توگه د مسلمانانو په ماغزو کې د دغو شکونو په ځایولو سره د هغوی عقیدې زیانمنې کړو.

بیا سکرتر ما ته زرمخیز کتاب راکړ، چې پکې د مسلمانانو د ازادۍ او استقلال د بنسټ د نړولو، کمزوریو او مختلفو نقشو په باب اټکلونه وو، چې د مسلمانانو سیاسي او مذهبي مقاماتو سره د مستعمرو وزارت د کارمندانو او جاسوسانو د چلند په باب د مختلفو راپرونو نتیجه وه.

کتاب مې له ځان سره کور ته یووړ او په اوږده کړۍ درې هفته ای رخصتۍ کې مې ولوست او د سکرتر په وینا مې بېرته وزارت ته وسپاره، د کتاب د لوستو په وخت کې د مسلمانانو د

اوضاع په باب د وزارت په خپرونو او تدقيق حيران وم او په سلو کې اويا پکې هغه څه ليکل شوي وو، چې ما په خپلو سترگو د مسلمانانو په غونډه کې ليدلي وو او د دولت د سياسي نقشو او اټکلونو په باب مې ډاډ نور هم زيات شو او ډاډه شوم؛ لکه په دې کتاب کې، چې اټکل شوي، عثماني امپراتورۍ به له پېړۍ نه په کم وخت کې رانسکوره شي.

سکرتر وويل: د وزارت د مانۍ په نورو کوټو کې د نورو مستعمرو او مستعمرو کېدونکيو هېوادو مربوط بدلونه او مثالونه دي.

ما سکرتر ته وويل: له اصل سره دا بېخي سم مثالونه او بدلونه څنگ جوړوي؟ ويې ويل: په ټولو بناونو او هېوادو کې زمور کارمندان په مختلفو چارو کې راز راز راپورونه رالېږي، مربوط راپورونه خپلو خپلو بدلونو او مثالو ته وړاندې کېږي، دغه بدلونه او مثالونه د هغه اصلي مقام د فکري او سياسي چارو د پېژندو مختصان دي.

د مثال په ډول: د عثمان پاچا مثال د عثماني سلطان پر افکارو او سياسي چارو داسې سپور دی او په دې برخه کې دومره متخصص دی، چې د هغه ډېر نژدې دوستان به يې هم دومره نه وي.

ښکاره خبره ده، چې د يو چا د تفکر او سياست په باب درته پوره اطلاعات تر لاسه شول او شپه او ورځ درته د هغه چا د افکارو په باب اطلاعات درسي، چې تاسې يې په باره کې

اندېښمن وي، ستاسې د فکر او نتيجې اخېستنې هر ورو مرو د هغه په څېر کېږي؛ نو ځکه خو بيا نقل يا بدل له اصله سره سم وي. سکرتر وويل: دا له هغو دوو رازونو څېنې لومړی راز دی، چې وزير يې ماته ستا ته د درسپارلو امر کړی و؛ خو دوهم راز به درته يوه مياشت وروسته درسپارم، چې دغه کتاب (هماغه زرمخيز کتاب) په غور او ژورتيا ولولې، ما کتاب ښه په غور ولوست او د محمد يانو په باب راته تازه ټکی رابرسېره شول او ورسره مې د هغوی د انحطاط او ځورپتيا وجهې تر لاسه کړې او د مسلمانانو د کمزورۍ ټکي مې همداسې وپېژندل؛ لکه د قوت او پياوړتيا عوامل يې، چې راته روښانه شول او په دې هم پوه شوم، چې د دوی پياوړي خصوصيتونه او د پياوړتيا عوامل څنگه له منځه وړل کېدای او په کمزورۍ بدلېدای شي؟ له کتاب نه د دوی د کمزورۍ رايستلي ټکي دادي:

۱ _ د شيعه او سني ترمنځ اختلاف، د ملتونو او دولتونو ترمنځ اختلاف، د ايران او عثماني دولت اختلاف، د قبائلو ترمنځ اختلاف، او د علماوو او دولت ترمنځ اختلاف.

۲ _ ناپوهۍ او بيسوادۍ چې له کم شمېر پرته پرې ټول مسلمانان اخته دي.

۳ _ آخرت ته د مذهبپانو خاصه توجه او د دنيا او دنيوي ژوندانه په باب ناغېزې او پانامۍ.

۴ _ د اسلامي دولتونو استبداد او ديکتاتوري.

۵ _ د لارو بد امنی او د ډله یزو ارتباطي وسايلو نشتوالی.

- ۶ _ د عامې روغتيا نشتوالی، مسلمان ميشتي بناړونه همپشه د وبا او طاعون له ميكروبونو ډك وي.
- ۷ _ د بناړونو ويجاړتيا او د ځمكو شاربېدل، د ويالو او نهرونو تپېدل او د كروندې نيمگړتيا.
- ۸ _ د مسلمانو هېوادو د چارو په اداره كې داسې د راي استبداد او ملوك الطوايفي، چې نه پكې قانون او نظم ته ضرورت پاتې دى او نه مقياس او ميزان ته.
- هرڅوك د هرې ادارې او موسسې په سر كې خپلواك، خپلسرى او خپل رايه دي، چې هر څه وغواړي، هغه كوي، البته په بنكاره د قرآن درناوى كوي؛ خو قرآن يې له نظره قانوني ارزښت له لاسه ورکړى دى.
- ۹ _ سخته اقتصادي كمزوري، فقر په ټولو بناړونو او كورنيو كې خپور دى.
- ۱۰ _ د منظم پوځ او مجهزو جنگي وسايلو نشتوالى او زړو او له كاره لويدلو وسلو شتوالى.
- ۱۱ _ بنځې كم گڼل او د هغوى د حقوقو لتاړل.
- ۱۲ _ زياتې ناولتياوې، چې واټونه او بازارونه پرې ډك دي او ژند يې ورته ككړ كړى دى.
- په دغه كتاب كې د دغو كمزور ټكو تر يادولو وروسته دا ټكى هم راوړل شوى و، چې د اسلامي قانون اصل او د پېغمبر دستور د دغو پر خلاف دى؛ نو داسې كار په كار دى، چې

مسلمانان د خپل دين له حقيقته خبر نشي، چې دغه کمزوری
تکی پکې ثابت پاتې شي.

په نومړي کتاب کې د غو لاندې تکیو ته اشاره شوې وه، چې
اسلام د مسلمانانو د اوسني وضع پر خلاف دی:

۱ _ هغوی ته یې د وحدت، پیوستون او همکارۍ حکم کړی
او قرآن فرمایي: **وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا** (آل
عمران/۱۰۳) د خدای پر رسی منگولی ولگوي او سره
خپرېږئ مه.

۲ _ هغوی یې د پوهې او زده کړې تر لاسه کولو ته گمارلي او
حدیث دی، چې طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمه.
زده کړه پر هر مسلمان نر او ښځه فرض دي.

۳ _ هغوی یې ویښتیا او هوښیاری ته بللي. قرآن فرمایي:
فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ (پر ځمکه وگرځئ) (نحل/۳۶)

۴ _ هغوی ته یې د ودانولو حکم کړی. قرآن فرمایي: بقره ۲۰۱
آیت: **وَمِنْهُمْ مَّنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً**. له دوی
ځنې وايي: خدایه مور ته په دنیا کې ښکې راکړه او په آخرت
کې هم.

۵ _ هغوی ته خدای د مشورې امر کړی دی او د رای له
تحميل او استبداده یې منع کړي دي. قرآن وايي: **وَأَنذَرُهمْ**
شُورَى بَيْنَهُمْ (د شوری ۳۸ آیت)

۶ - هغوی ته یې د لارو د امنیت د ټینګښت امر کړی دی. په قرآن کې یې ویلي دي: د ملک ۱۵ آیت: **فَامْسُوا فِي مَنَاكِبِهَا** (پر ځمکه روان شی).

۷ - اسلام مسلمانانو ته امر کړی، چې د بدن په سلامتۍ کې هڅه وکړي او روغتیا ته پام وکړي؛ لکه په حدیث کې چې راغلی دي:

علوم څلور ډوله دي: د فقهي علم د دین د ساتنې لپاره، د طب علم د بدن د روغتیا لپاره، د نحوې علم په وینا کې له غلطیو نه د ژبې د ساتنې لپاره، د نجوم علم د وخت او زمانې د محاسبې لپاره (۱۲)

۸ - او مسلمانان یې له طبیعي منابعو نه استفادې ته هڅولي دي. قرآن فرمایي: **خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا** (بقره ۲۹ آیت) (پر ځمکه هر څه خدای ستاسې لپاره شته کړي دي).

۹ - او هغوی ته یې په چارو کې د نظم او سمون حکم کړی دی. قرآن وايي: و انتبنا فيها من كل شی موزون (الحجر ۱۹ آیت) په دې ځمکه کې هر څه منظم راتوکولی دي. #

۱۰ - او اسلام مسلمانانو ته په خپل اقتصادي ډگر کې د زیار حکم کړی دی. په حدیث کې دي چې: من لامعاش له لا معاد له، څوک چې د معاش دتامین وسیله نه لري، د آخرت نیکمرغي به یې په برخه نه شي.

۱۱ - د پوځي قواو او جنګي تشکیلاتو د سمون او برابرولو حکم یې ورته کړی دی، قرآن فرمایي: انفال ۶۰ آیت: **وَأَعِدُّوا**

لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِّن قُوَّةٍ (خومره مو چې وسه وي، د دښمن پر خلاف قوت برابر کړئ)

۱۲ _ دپاکوالي حکم ورته کوي. حديث دی چې "النظافة من الايمان" پاکوالی د ايمان جز دی.

۱۳ _ د بنځو د حقوقو ساتنې ته يې هڅوي. قرآن فرمايي: **وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْنَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ** (بقره ۲۲۸ آيت) او بنځې د ترسره کړي کار په بدل کې د نېکۍ مستحق دي.

په نومړي کتاب کې د مسلمانانو د پياوړتيا عوامل او د ځينو شيانو د له منځو وړو توصيه راغلي وه:

۱ _ قیلوي، کورني، نژادي، جغرافيايي او ژبني امتيازات د مسلمانانو له نظره بې ارزښته دي او ځانونه يو د بل خپل گڼي.
۲ _ سود، احتکار (دگرانی په نيت زېرمه کول) ناوړتيا، شراب او بد ځناور ناولي گڼي.

۳ _ له خپلو عالمانو سره ډېره مينه لري.

۴ _ سنيان د خپل واکمن ډېر احترام کوي او د پېغمبر استازی يې گڼي او اطاعت يې واجب بولي.

۵ _ جهاد او له دښمن سره مبارزه ورته فرض ښکاري.

۶ _ شيعه گان د هر دين او مذهب غير مسلمان پليت گڼي.

۷ _ اسلام تر ټولو دينونو اوچت بولي او په نړۍ کې تر اسلام اوچت دين نه پېژني.

۸ _ شيعه گان په خپلو ښارونو کې د يهودي کليساوو جوړول نه پرېږدي.

- ۹ _ د زیاتره مسلمانانو دا خیال دی، چې یهود او نصاری دې له جزیره العربیه ووځي.
- ۱۰ _ پر درې گونو (لمونځ، روژه، حج) عباداتو سخت ټینگ ولاړ دي.
- ۱۱ _ شیعه گان د پینځمې (خمس) ورکول فرض گڼي او د خپلې گاللي گټې پینځمه خپلو علماوو ته ورکوي.
- ۱۲ _ پر خپلې اسلامي عقیدې سخت ټینگ ولاړ دي.
- ۱۳ _ خپل اولاد د خپلو مسلمانانو پلرونو او نیکونو په څېر روزي، هیڅ یو زوی د خپل پلار له لارې بېلېدای نشي.
- ۱۴ _ ښځې یې ستر مني او محجوبې دي؛ نو ځکه یې په ټولنه کې فساد او ناوړتیاوې نه خپرېږي.
- ۱۵ _ د جمعې (جماعت) لمونځ پکې رواج دی او د همدې پروگرام له مخې د ورځې څو ځل راغونډېږي.
- ۱۶ _ د پیغمبر او د هغه د اولادې او د مذهبي لویانو قبرونه د هغوی د راغونډېدو مرکزونه دي او د دغو قبرونو د زیارت په نامه سترې غونډې کوي.
- ۱۷ _ شیعه گان ډېری تکیه خانې او حسیني لري، چې د ویر او ماتم په وخت کې پکې راغونډېږي او واعظان او خطیبان پکې ویناوې کوي او د ایمان ساتنې او ښېگڼې ته یې هڅوي.
- ۱۸ _ پر نېکیو امر او له بدیو منع (ملي څارنه) د دوی له نظره فرض ده.

۱۹ _ په واده ډېر ټينگ دي او د نسل زياتوالی او د بڼځو د شمېر ډېر بڼت سنت گڼي.

۲۰ _ د دوی له نظره که يو څوک يو کافر مسلمان کړای شي، دا تردې غوره ده، چې ده ته دنيا ورکړ شي.

۲۱ _ هغوی په دې عقیده دي، چې که څوک د سنتو يا د يوه نېک کار بڼست کېږدي؛ ټول هغه نېک او عبادتي کارونه، چې د دغو سنتو پر بڼست ترسره کېږي، په ده پورې اړه لري.

۲۲ _ قرآن او حديث دوی ته ډېر ارزښت لري او د دغو دواړو پېروي د جنت او ثواب سبب گڼي.

د مسلمانانو د پياوړتيا او قوت د عواملو تر يادونې وروسته په دغه کتاب کې دا توصيه شوې وه، چې د دغو عواملو د له منځه وړلو او د کمزوريو د زياتوالي هڅه بايد وشي او د دغو دواړو پلانونو د عملي کولو د څرنگوالي لارښوونه يې کړې وه:

۱ _ د اختلافاتو د زياتولو يوازی لار د هغو طبقاتو ترمنځ د بدکڅی رامنځته کول دي، چې په خپلو کې سره په شخړه دي او داسې کتابونه خپرول پکار دي، چې دغو اختلافاتو ته لمن ووهي او د دې کار لپاره بايد بڼه پوره پيسې بېلې کړای شي.

۲ _ د هغوی د ناپوهی او بېسوادی د ادامې لپاره بايد د مدرسو د جوړېدو او کتابونو د خپرېدو مخنيوی وشي او، چې څومره کېدای شي، کتابونه او علمي زېرمې يې له منځه يوړل شي او خلک ديني مدرسو ته بدبين کړای شي، چې خپل بچي

مدرسو ته ونه لېري او د دې کار د عملي کولو يوازنی لار پر ديني شخصيتنو د بېخايه تورو نو لگول دي.

۳، ۴_ په غفلت او لټی کې د خلکو د ساتنې لار داده، چې د هغوی نظر بايد جنت او آخرت ته زيات وارول شي او سرونه يې په ذکر او دعاوو کې راگېر کړای شي، چې د دې کار لپاره بايد د صوفيتوب ډلگۍ او ټولي پياوړي کړای شي او شعرونه، غزلې خصوصا مثنوي مولوي او د محی الدين بن عربي کتابونه پکې خپاره شي.

۵_ د مسلمانانو د حکومتونو او دولتونو ديکتاتوري بايد داسې پياوړې کړای شي او خلکو ته ديکتاتور واکمن د خدای سيوری او ظل الله وښوول شي.

۶_ د لارو او ښارونو بډامني؛ بايد لهو لعب ته د واکمنو او حکامو د تشويقولو له لارې پياوړې شي. حکومتونه په هوسونو او عياشيو مشغول کړای شي، چې د غلو او خاينانو له نيولو نه يې پام بل خوا شي، بلخوا بايد غله او سرغړوونکي پياوړي کړای شي، وسله دې ورکړي شي او الې گولې ته دې وهڅول شي.

۷_ د عامې روغتيا د نشتوالي د اډامې لپاره بايد د خلکو له مغزو نه د علاج فکر وايستل شي او لار يې داده، چې په مسلمانانو کې د جبر مذهب پياوړی شي (څه چې خدای وغواړي، هماغه کېږي، که خدای د يو چا د مرگ اراده

- وکړي، علاج هيڅ گټه نه لري او که خدای چا ته شفا ورکول
وغواړي؛ نو درو درملو او طيب ته هيڅ اړتيا نشته)
- ۸_ د بنارونو دورانولو او د سيمو او هېوادونو د ښکولو لپاره په
درېمه او څلورمه ماده کې راغلي ټکي عملي شي. خلک
روحي او وچو معنوي اړخونو ته متوجه کړای شي او عرفانيت
او صوفيتوب پکې خپور کړای شي.
- ۹_ د واکمنو د مطلق العناني او مامورينو د خپلسرۍ لپاره بايد
مسلمانانو ته دا وويل شي، چې اسلام يوازې د عبادت دين
دی او د قانون اداري تشکيلاتو لپاره پکې څه نشته؛ ځکه
پېغمبر او اخلاقويي اداره، وزارت او قانون نه درلود.
- ۱۰_ د مسلمانانو د اقتصادي رکود د رامنځته کولو لپاره بايد
دومره هڅه وشي، چې زراعتي پيډه وار يې وسیځل شي او
تجارتی بېړۍ يې په سمندرونو کې ډوبې کړای شي، پر بنارونو
او لویو بازارونو اور ولگول شي او داسې نقشې جوړې شي،
چې سمسورې زراعتي ځمکې يې شاپړې شي او د خلکو د
څښاک او به زهرجنې شي.
- ۱۱_ د اسلامي هېوادو د پوځي تشکيلاتو د گډوډولو لپاره بايد
حکومتونه او د هغوی پلویان فساد، شراب او عیاشۍ ته رابنګل
شي چه ټوله ملي بودجه پر خپلو چارو او ساعت تېرۍ ولگوي
او د پوځ د سمبالولو او وسلې د اخیستو لپاره ورسره پیسې پاتې
نه شي.

۱۲ - په اسلامي ټولنو کې د بڼځې د سپکاوي په باب هڅه وشي او بڼځه بايد په ټولنه کې داسې وښوول شي، چې څه ارزښت نه لري، هر څه يې بد دي او په ټولنه کې يې هيڅ حد او حق نشته.

۱۳ - د دوی د استوگنې د محيط د ککړتيا لپاره بايد د اوبو د زياتوالي مخنيوی وشي او د اوبه سرچينې يې وړانې کړای شي. خو کومې طرحې چې په دغه کتاب کې د مسلمانانو د پياوړتيا او قوت د عواملو د له منځه وړلو په باب ذکر شوي وې دا وې: ۱ - کورني امتيازات او نژادي تبعيضونه او جغرافيايي او ژبني امتيازات پکې زيات او رواج کړای شي او ورپسې د هر مسلمان ملت هغه ملي او تاريخ سوابق بايد ورڅرگند کړای شي، چې له مسلمانېدو نه مخکې يې درلود او په اصطلاح د هرې ټولنې د مليت غوښتنې حس له اسلامه مخکې ملي اصولو ته د غاړې اړينود په نامه وپارول شي، مثلا مسلمانانو ته په مصر کې د فرعونيانو تاريخچه او د قبطانو د تمدن سوابق په ايران کې د مجوسيانو او په عراق کې د کلديانو او اشوريانو تاريخ سوابق په مخکې کېښوول شي او په دې توگه د مسلمانو ملتو ترمنځ اختلاف رامنځ ته شي.

۲ - په مسلمانانو کې شراب، جوارې، فحشا او د بد ځناور غوښه زياته کړای شي او د دې هدف د تر لاسه کولو لپاره بايد په اسلامي هېوادو کې له مذهبي اقليتونو خصوصا يهودو او مسيحيانو سره مرسته وشي، چې په مسلمانانو کې دغه چارې

عامې کړي او د بریتانیا د مستعمرو وزارت باید د دې نقشې لپاره زیاتې پیسې پلي کړي او په اسلامي هېوادو کې د دغو مفسدو د خپرولو لپاره خاص خلک او کارمندان وگماري او هر چا، چې په دې برخه کې د پام وړ پرمختګ وکړ؛ د وزارت له خوا دې ارزښتناکې جایزې ورکړې شي، چې ډېر ژر دغه څلور واړه فسادونه په اسلامي هېوادو کې خپاره شي او په اسلامي هېوادو کې د بریتانیا د دولت میشته کارمندانو (لکه د سفارتونو کارمندانو) ته امر وشي، چې د مسلمانانو په مخکې دې شرابخوري، جواړي او فحشا وکړي او که کله د اسلامي حکومتونو له خوا بد گڼل کېږي؛ د بریتانیا دولت دې یې بشپړ ملاتړ وکړي، پر دې څلورو فسادو سربېره، په مسلمانانو کې په هره وسیله، چې وي سود رواج کړای شي؛ ځکه سود مسلمانانو ته د اقتصادي ماتې پر رامنځته کولو سربېره د قرآن د قوانینو د مخالفت جرات هم ورکوي؛ ځکه کله چې یې له دغه ستر قانون سره، چې قرآن یې سخت ټینګار کوي مخالفت وکړ؛ د نورو قوانینو پر وړاندې هم د تخلف جرات پیدا کوي، د دې نقشې د علمي کولو لپاره باید لومړی مسلمانانو ته واورول شي، چې دوه چنده سود حرام دی (د یوې په مقابل کې دوه اخېستل حرام دي)؛ ځکه خدای فرمایلی دي: **لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا** **أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً** (ال عمران ۱۳۰ آیت) (څو چنده سود مه خورئ) یعنې له دوه چنده نه کم حرام نه دی.

۳، ۴_ له مذهبي علماوو او پوهانو سره بايد د مسلمانانو اړيکه کمزورې شي او د دې کار لپاره بايد پر علماوو زيات تورونه پورې شي او ځينې خلک وگمارل شي، چې د اسلامي علماوو په نامه کې ډېر ناوړه اعمال وکړي، چې خلک پرې بې باوره شي او له دغو مامورينو څخه ځينې بايد د مصر په الازهر، د استاني په لوی پوهنتون او د نجف په علميه حوزه کې شامل شي.

له ديني علماوو نه د خلکو د لرې کولو لپاره بله وسيله د مستعمرو د وزارت د کارمندانو په وسيله د هلکانو مدرسو تاسيسول دي. په دغو مدرسو کې بايد له لومړي سره مسلمان د علماوو او اسلامي روحانيونو مخالف وروزل شي او د دوی بدې ورته په گوته کړای شي او ورته وښوول شي، چې دا علما په مزو چرچو او په عيش و عشرت کې د ملت دپيسو په لگولو اخته دي.

۵_ د جهاد د فرضيت په برخه کې بايد مسلمانان په شک کې واچول شي او ورته وويل شي، چې جهاد يوازې د پېغمبر په وخت کې او د هغه سيوري لاندې فرض و اوس نه دی.

۶_ د کافرو د نجس گڼلو عقیده بايد د شيعه گانو له مغزو واپستل شي او دا استدلال يې په فکر کې کېښوول شي چې قرآن د اهل کتابو په باب فرمايلي چې: **وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ** (مائده/۵) او د اهل کتابو خواړه تاسې ته حلال دي او ستاسې خواړه هغوی ته حلال دي.

او د پېغمبر خو په خپله يوه ښځه صفيه يهودي او بله يې ماريه نصراني وه؛ نو څنگه کېدای شي، چې د پېغمبر ښځه دې نجسه وي؟

۷_ مسلمانان بايد په دې خبره ټينگ کړای شي چې: له اسلام او مسلماني نه مراد مذهبیتوب دی يهودي مذهب وي که نصراني او يا محمدي؛ ځکه قرآن د يوسف له خولې را اخېستې دي، چې له خدای نه يې سوال وکړو چې: **تَوْفِيي مُسْلِمًا** (يوسف / ۱۰۱) خدایه ما مسلمان مړ کړه

په داسې حال کې چې يوسف د مرگ په وخت کې بودا او محمد لا نه و. او ابراهيم او اسماعيل له خدای نه وغوښتل: (بقره/ ۱۲۸) **رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ** پروردگاره! موږ دواړه مسلمان وگرځوه.

او د قرآن د وينا له مخې يعقوب خپلو زامنو ته وويل: (بقره/ ۱۳۲) **فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ**، مه مړئ، مگر مسلمان ومړئ.

۸_ او دا فکر هم بايد له شيعه گانو واخېستل شي، چې په خپلو ښارونو کې د کلیساگانو د جوړولو مخنیوی کوي؛ ځکه قرآن اهل کتابو ته وايي: (حج/ ۴۰) **وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعُ وَصَلَوَاتُ**

که خدای ځينې په ځينو نورو دفع کړی نه وای؛ نو صومعې مسيحي معبدو ته او بيع يهودي معبودونه او صلوات مجوسي عبادت ځايونه به ړنگ شوي وای.

پېغمبر او خلفاو يې دغه ځايونه نه وړانول؛ بلکې درناوی يې کاوه. د اسلام له نظره عبادتځايونه محترم دي.

۹_ په دغو حديثونو کې چې د مسلمانانو ترمنځ مشهور دی: اخر جوا اليهود من جزيرة العرب (يهود له جزيرة العرب نه وباسي) و لا يجتمع دينان في جزيرة العرب (په جزيرة العرب کې دوه دينونه نه ځاييري) بايد شک پيدا کړای شي او پر هغوی دا ومنل شي، چې که دا حديثونه صحيح وای؛ نو پېغمبر به يهودی او نصرانی بنځه نه کوله او د طلحه صحابي بنځه به يهودی نه وای او د نجران له نصاراوو سره به يې راکړه ورکړه نه کولای او د جزيري تړون به يې ورسره نه کاوه.

۱۰_ مسلمانان بايد له عبادته منع کړای شي او ورته وويل شي، چې خدای ستاسې له عبادت او اطاعته بې نيازه دی، خصوصا د حج په برخه کې بايد مسلمانان په هره وسيله، چې کېدای شي، د حج له ادا کولو نه رامنع کړای شي او اصلا هر هغه عبادت نه منع کړای شي، چې په يوه خاص ځای کې د راغونډېدو او د دوی د خپلمنځي مينې او الفت سبب کېږي؛ لکه د جماعت لمونځ، د وير او ماتم په غونډو کې گډون او د امام حسين عزا داري او اصلا بايد د جوماتونو، حسينيو او د علمي او ديني مدرسو له جوړولو او د کعبې د ودانۍ او د پېغمبر او مسلمانانو لويانو د قبرونو ودانولو سخت مخنيوی وشي.

۱۱ - د خمس د وجوب په باب باید شيعه گانو ته شک واپچول شي او وروښوول شي، چې خمس يوازې په هغو جنگي غنايمو کې دی، چې د جنگ له ميدانه راوړل شي او په هغه عايد پورې څه اړه نه لري، چې کسب او هنره تر لاسه کېږي او پردې سربېره، شيعه گان باید په دې شک کې پرې ایستل شي، چې خمس باید مستقيماً پېغمبر يا امام ته ورکړ شي، نه کوم ديني عالم او مذهبي مرجع ته او بلخوا يې دا باید غوږونو ته ورسول شي، چې علما په دغه ورکول کېدونکي خمس ځان ته کورونه، ودانۍ او ماڼۍ جوړوي او ستاسې په چارو کې يې نه لگوي.

۱۲ - مسلمانان باید د خپلو ټولو اسلامي عقايدو په باب شکمن کړای شي او دا ورته وويل شي، چې اسلام د استبدادي نظر خاوند دين دی او داسې دين دی، چې عمل پرې ناممکن دی، همپشه ترې سر غړول کېږي او دليل يې په اسلامي هېوادو کې دغه ټولې غلاوې او گډوډۍ دي.

۱۳ - د عقيدې، فکر او سليقې له مخې باید د پلرونو او زامنو تر منځ بېلتون پيدا کړای شي؛ زامن د پلرونو له روزنې نه ووځي او بيا به نوي ځوانان زموږ د روزنې لمن ته راپرېوځي او په اسانۍ به وکړای شو، چې له اسلامي افکارو د اسلامي علماوو له لمنې يې رابېل کړو.

۱۴ - هر څنگه چې وي، باید مسلمانان بڼځه له پردې نه راو اېستل شي او په مسلمانو بڼځو کې بې ستري رواج کړو او د

ستر د لرې کولو لپاره باید ورته وویل شي، چې برقي او خادري د اسلام حجاب نه دی خادر او خادري له اسلامه د مخکې ایرانیانو جامه ده او برقع عباسي خلفاوو مسلمانانو بنځو ته را پیدا کړې ده. دا هم څه اسلامي لباس نه دی. د اسلام د صدر خلکو د پیغمبر بنځې لیدې، بنځې د نارینه وو په ټولو چارو کې شریکې وي.

نو چې کلهنځې له پردې نه راووتې، نران او ځوانان پرې زړونه بایلي بیا نو کورنیو ته فساد په خپله ورننوځي. د دی نقشي د عملی کولو لپاره باید لومړی هڅه وشي، چې په اسلامي هېوادو کې نامسلماني بنځې له پردې نه راووځي، چې مسلماني بنځې یې پر پله روانې شي.

۱۵ _ دجمعي (جماعت) د لمانځه د له منځ وړلو لپاره له دې لارې کار واخېستل شي، چې د جوماتونو په امامانو پورې د داسې فساد تورو پورې شي، چې خلکو ته اسانه ثابت کړي چې او د امامانو او مقتديانو ترمنځ اختلاف پیدا کړای شي.

۱۶ _ د پیغمبر او د دین د لویانو قبرونه او حرمونه د مسلمانانو د پیاوړتیا ستر عامل دی، د هغو د له منځه وړلو هڅه پکار ده او خلک د دغو حرمونو له زیارته باید داسې منع شي، چې ورته ویل شي، د پیغمبر په وخت کې دغه حرمونه نه وو؛ نو تر اسلامي شریعت وروسته یې جوړول په اسلام کې یو بدعت دی. بلخوا د دغو قبرونو په اصلیت کې شک پیدا کول پکار دي، چې د پیغمبر قبر دلته نه بلکې په ابوا کې د خپلې مورتر

څنگ دی او ابوبکر او عمر هم په بقیع کې بنځ دي او د عثمان قبر هم نه دی معلوم، د علی قبر په نجف کې نه په بصره کې دی او په نجف کې هغه قبر د مغیره بن شعبه دی او د حسین سر هم په مسجد حنانه کې بنځ دی او تنه یې معلومه نه ده، چې چیرته ده؟ په کاظمین کې هم د دوو عباسي خلیفه گانو قبرونه دي؛ نه د موسی بن جعفر او امام جواد، په مشهد کې هم د هارون قبر دی، نه د امام رضا او په سامرا کې بني عباس خلیفه گان بنځ دي، نه امام هادي او امام عسکري او باید په بقیع کې د ټولو قبرونو ودانې او پنجرې له منځه یووړل شي او له خاورو سره خاورې شي.

لنډه دا چې د دغو ټولو حرمونو، زیارتونو او گنبدو، چې په اسلامي ښارونو کې د دین لویانو د قبرونو په نامه دي، له یو مخې ړنگول پکار دي.

۱۷_ د سیادت او له پیغمبر سره د تړون مساله باید د مسلمانانو له منځه ووځي؛ ځکه چې خلکو ته له دې امله، چې له پیغمبر سره تړون لري، درانه کتل کېږي او په لیدو پیغمبر وریادېږي او په مسلمانانو کې د پیغمبر یاد تازه کوي، د دغسې کسانو په نسب کې باید شک پیدا شي او د دوی پر سرونو تورې او شنې پگړۍ له دوی نه لرې او ځینی نور غیر سید یې پر سرولو ته مجبور کړای شي او ځینې غیر سید، چې خلک یې هم پېژني، چې سیدان نه دي، په ټولنه کې رامنځته شي، چې د

نورو په باب هم خلک شکمن شي، ورو ورو به دغه ظاهري امتياز له منځه ولاړ شي.

دغه راز همدا نقشه د مذهبي علماوو د له منځه وړو لپاره هم موثره ده ځکه که دغه لباس او پگړۍ، چې د هغوی ظاهري امتياز دی، د شکل د یو رنگی له امله ترې واخېستل شو، د هغوی اجتماعي موقعیت ورو ورو له منځه ځي او ارزښت یې کمېږي.

۱۸ _ هر څنگه چې کېږي، دغه حسيني بايد ورانې شي او د ویر او عزا غونډې، چې شيعه گان یې د حسين د درناوي او تعظیم په نامه جوړوي، بيخي منع شي او یا یې لږ تر لږه واعظان او خطيبان کم کړای شي او د دې هدف د تر لاسه کولو لپاره بايد واعظان او د حسينو او عزاداری د مراسمو چلوونکي تورن شي، چې پردې ډلې د خلکو اطمینان او باور ورک شي.

۱۹_ د مسلمانانو ترمنځ د ازادۍ په نامه بې بندوباري رواجول پکار دي او دا ورته بايد وويل شي، چې امر معروف او نهی عن منکر نور معنی نه لري او هر څوک بايد په خپل کار کې ازاد وي او دا عبارت یې په ذهن کې کېنول پکار دي چې: عیسی به دین خود و موسی به دین خود. یا دا چې یو د بل په قبر کې نه څملي، د امر و نهی موضوع او مخنیوی د دولت دنده ده، خلک یو د بل په چارو کې د مداخلې حق نه لري.

۲۰_ د واده مساله بايد مسلمانانو ته ډېره درنه وښوول شي او خصوصاً د ودونو د زیاتوالي مخنیوی وشي او دا قانون یې بايد

ترمنخ حای شي، چې عرب د ایرانی بنحې د ودولو حق نه لري.

۲۱ _ د اسلام د ترویج مخنیوی باید وشي او مسلمانانو ته باید وویل چې اسلام د یوې قبیلې دین دی او په عربو پورې اړه لري؛ لکه قرآن چې وایي: (زخرف / ۴۴) **وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ** او قرآن ستا او ستا د قوم لپاره ذکر دی.

۲۲ _ جاريه صدقې او سنتو؛ لکه موقوفات (اوقاف) او خیریه مرکزونه باید ورو ورو له منځه یووړل شي او له خلکو نه واخېستل شي.

او د دغو نقشو تطبیق د دولت دنده وگڼل شي. خلک د مدرسې، جومات، پالنځي او عبادتخاني د جوړولو حق نه لري، دا د دولت کار دی او باید دولت یې نقشې عملي کړي.

۲۳ _ د مسلمانانو د قرآن په وضع کې باید لاس ووهل شي، لومړی باید له معنی او تفسیره واپول شي او یوازې لوست، ښکلو ویلو او د ژبې د تلفظ د اصولو زده کولو ته وهڅول شي او په خلکو کې دا شک راپیدا کړای شي، چې په قرآن کې لاس وهل شوی او هر څنگه، چې کېدای شي له قرآن نه هغه آیتونه وایستل شي، چې د یهودو او نصاراوو په غندنه کې دي او هر څنگه چې وي، غیر عربو مسلمانانو ته په خپلو ژبو (ترکي، فارسي، او..... ۹) ترجمه شي او د عربي قرآن (اصل متن) له لوستو نه منع شي او همدارنگه پکې دا دود ورو ورو عام کړای شي، چې له اذان او د عربي دعاوو له لوستو نه ډډه

وکړي او په خپله ژبه يې ولولي او په احاديثو کې يې هم بايد لاس ووهل شي چې مسلمانان د خپلو احاديثو او مذهبي اخبار په باب کرکجن شي.

دا هغه ټکي وو، چې له هغه کتاب نه مې په یاد دي. د دې کتاب نوم و: اسلام څنگه له منځي ځي؟ دغه کتاب زما د هدف په تر لاسه کولو کې سترې نقشي را په لاس کړې، کتاب مې چې سکرتر ته ورکاوه، خپله حيرانتيا مې ورته وويله، هغه راته وويل: په دې وپوهېره چې ته د دې کتاب د نقشو په عملي کولو کې يوازې نه يې بلکې وزارت تر ننه د دې نقشو د تطبيق لپاره ستا په څېر د پينځه زرو کسو په گمارلو او په اسلامي ټولنو کې يې په خپرولو بريالی شوی دی. د مستعمرو وزارت غواړي د دې نقشو لپاره يو لک کسه پکار واچوي او که مو د خپلو جاسوسانو او کارمندانو شمېر نومرې اندازې ته ورساوه؛ نو اسلام به په اسلامي هېوادو کې راوپرځولای شي.

سکرتر زياته کړه: زه تا ته زيری درکوم، چې مور له پيری نه په کمه موده کې خپلو هيلو ته رسېدای شو، که مور په خپله هغه وخت مړه وو، زامن به مو ډېر ژر دغه پرمختگ او قوت وويني او دا مشهور متل دی چې وايي: نورو وکرل مور وخورل، مور يې کرو، چې نور يې وخوري.

هو: هغه وخت چې بریتانیا د اسلام په له منځه وړو کې بريالی او پر اسلامي هېوادو برلاسي شوه، بيا به نو مسيحييت د اسلامي

قدرتونو تر بار لاندې د دولسو پېړيو د خپل زغملي او خواری غچ واخېستلای شي.

سکرتر وویل: صلیبي جگړو له اسلامه غچ وانه خېستلای شو او څه گټه یې هم نه وه؛ لکه مغولو چې په خپلو ټولو بې رحمانه وژلو سره هم اسلام له بېخه و نه نړولای شو؛ ځکه نقشه یې ناسنجیده وه. یو لړ پوځي نقشي یې عملي کړې؛ خو قدرت او اثرات یې له واره له منځه ولاړل.

خو اوس: زموږ ستره امپراتوري د اسلام په له منځه وړلو کې له یوې سنجېدلې او دقیقې نقشي او له یوه اوږده انتظار سره پر مخ ځي، موږ چې پوځي برید ته اړتیا لرو، دغه نقشه به مو آخر پلي کېږي؛ خو دا به هله کېږي، چې موږ په خپل اسلام له معارفو او حقایقو سره له منځه یووړلای شو.

په استانه کې د عثماني دولت سیاسيون ډېر زورور دي او په عربي هېوادو کې یې همدا زموږ نقشي د خپل استعمار د پیاوړتیا د پاره عملي کړي دي، د کوچنیانو د روزنې لپاره یې مدرسې جوړې کړې دي، چې هلکانو ته پکې د خپل گرانېت او محبوبیت درس ورکوي او په اسلامي ښوونو کې یهودي کلیساوې د نورو په لاسو جوړوي او شرابخوري، جواړي او فحشاوې پکې خپرې کړې دي او ځوانان یې د دیني عقایدو په برخه کې له اشک او تردید سره مخ کړي دي او د حکومتونو او عربي واکمنو ترمنځ یې شخړې رامنځ ته کړي دي او ښکلې مسیحي نجونې یې د لویانو او اوا صیلو په کورنیو

کې ځای پر ځای کړي دي، چې دغه ټولې نقشې په دغو
هېوادو کې اسلام له بېخه نړوي.

اووم يادداښت

سکرتر دوهم راز "سر" دا راوښود چې يوه پنځوس مخيزه کتابچگی يې راکړه، چې پکې په يوه پېړۍ کې د اسلام او مسلمانانو د خپلو مختلفې نقشې رسم شوې وې او مطلب يې داسې ښوولی و، چې د دغو نقشو په عملي کولو سره يوه پېړۍ وروسته له اسلام نه هسې يو کيسه جوړېده، البته د رسالې مخاطب د وزارت رئيسان، سرپرستان، جاسوسان او کارمندان وو.

سکرتر د رسالې د ساتنې او د مطالبو د پټولو سخته ټينگتيا راباندې وکړه، چې دغه نقشې مسلمانانو ته ونه رسېږي او هغوی زموږ پر خلاف نقشې جوړې نه کړي.

د رسالې لنډيز دا و: لومړۍ فقره: له تزاري روسي امپراتورۍ سره پر پراخو اسلامي سيمو بخارا، تاجکستان، ارمنستان او خراسان د برلاسی لپاره مرسته بايد وشي او همدارنگه له دغې امپراتورۍ سره له ترکيې سره د نښتنو سرحدي سيمو په لاندې کولو کې مرسته پکار ده.

دويمه فقره: له فرانسې او روسيې سره يو تړون په کار دی، چې د اسلامي نړۍ په خپلو کې گډه نقشه جوړه کړي.

درېمه فقره: د عثماني دولت او ايران ترمنځ سختې شخړې بايد رامنځ ته کړای شي او د فارس او ترک د اختلاف اور ته لمن ووهل شي.

د دواړو هېوادو د سرحدي سيمو پرتې قبيلې بايد په خپلو کې واچول شي او د اختلاف بايد په ټولو اسلامي ښارونو کې د نويو مذهبونو يا د زړو اختلافي مذهبونو د تجديد له لاري راپيدا کړای شي.

خلورمه فقره: د يوې ژورې نقشې د عملي کولو په برخه کې داسې يو کار کول په کار دي، چې د ځينو اسلامي ښارونو حکومتونه د غير مسلمانانو په لاس کې پرېوځي، مثلاً مدینه د يهودو لاس ته ورشي. اسکندريه مسيحيانو، يزد زردشتيانو، عماره ستورنمانځونکيو، کرمانشاه علی اللهيانو او موصل يزیديانو ته. او د فارس خليج جزيرو ته د ځينو هندوانو تر مهاجرولو وروسته بايد هغه سيمه هندوانو ته وسپارل شي. طرابلس د دروزيانو، قارض د علويانو او مسقط خوارجو او ناصبيانو ته ورکړای شي. او يو شمېر انگليسي مشاورين د بریتانيا د اهدافو د تر سره کولو لپاره په دغو سيمو کې ځای پر ځای کړای شي او دغه هر حکومت بايد د خپلې خاورې او اوبو پراخولو او زياتولو ته ولمسول شي، چې په دې توگه ټول اسلامي هېوادونه په خپلو کې سره وځوري.

پينځمه فقره: څومره چې کېدای شي د عثماني او ايراني دولتونو د تجزيي لپاره نقشې جوړې شي، چې پر وړو اتو زياتو هېوادو وویشل شي او د هند په باب هم بايد همدغه نقشه عملي کړای شي.

شپږمه فقره: په اسلامي ټولنو کې بايد ظاهرا بڼکلي او غلوونکي دينونه او مذهبونه رامنځ ته کړای شي او د هرې سيمې د جغرافيا او استوگنو د خصوصياتو له مخې بايد د دين لپاره نقشه جوړه شي؛ مثلاً په شيعه سيمو کې بايد داسې دين رامنځ ته کړای شي، چې امام حسين خدای وگڼي او جعفر صادق او مهدي ونامنځي او د علي بن موسی عبادت وکړي د لومړي دين لپاره مناسب ځای کربلا، دوهم لپاره اصفهان، دريم لپاره سامرا او د څلورم لپاره بڼه مناسب ځای خراسان دی.

بلخوا د سنيانو دغه څلور مذهب بايد په څلورو دينونو داسې بدل شي چې په خپلو کې سره هيڅ رابطه ونه لري او په کتابونو کې يې داسې لاس ووهل شي، چې د هر مذهب پيروان يوازې په خپله ځانونه واقعي مسلمانان وگڼي او نورو ته د قتل وړ کافر بڼکاره شي.

اوومه فقره: په مسلمانانو کې راز راز مفاسد؛ لکه زنا، لواطت، شراب او قمار رواج کړای شي.

چې د دې کار لپاره په اسلامي ملکونو کې اوسېدونکي غير مسلمانان مناسب خلک دي او له همدې نه بايد د دې نقشې د عملي کولو لپاره زياتې ډلې په کار واچول شي.

اتمه فقره: د اسلامي هېوادو د مقام او کرسی خاوندان بايد وپېرل شي او يا له ځينو لارو هغه کسان وگمارل شي، چې په وزارت کې زموږ د هيلو تر سره کوونکي دي او تر ورسه بايد داسې کار وشي، چې په هر اسلامي ښار کې غير مسلمانان

واکم وي او د دې غرض لپاره ځېنې غیر مسلمان خلک مسلمانان وښوول شي او په دغو مرکزونو کې وټاکل شي، چې زمور هیلې پرې ترسره شي.

نهمه فقره: تر وسی وسی باید عربي ژبه له منځه یووړل شي او غیر عربي ژبو؛ لکه فارسي، گړدی او پښتو ته وده ورکړی شي او په عربي کې غیر عربي اصطلاحات ننه ایستل شي او دا له قرآن او حدیث نه د مسلمانانو ان عربو د لرې ایستو ستره نقشه ده.

لسمه فقره: په کار ده چې د واکمنو ترڅنگ هونبیار او څیرک مشاورین وټاکل شي، چې پر واکمنو د وزارت د حاکمیت سبب وي او د دې نقشی د عملي کولو لپاره غوره لار داده، چې یو شمېر کسان د دې کار لپاره په نوبت سره د چپراسي، زر خرید مریي او مینځې په توگه د حکومتونو دستگاه ته واستول شي، چې د خپلو زده کړو له مخې په هغه واکمن کې دومره نفوذ وکړي، چې د هغه مشاور شي او دومره ورپورې ونښلي، چې د بنگري په څېر یې په لاس کې پروت وي.

یوولسمه فقره: په اسلامي هېوادو کې د مسیحي مبلغینو له خوا د مسیحیت تبلیغات زیات کړای شي. مبلغین په هر ډگر کې د محاسب، طبیب او انجینر په نامه ولېږل شي، په اسلامي ملکونو کې مدرسې، کلیساگانې او په کلیسا پورې تړلې خیریه موسسې جوړې شي او په مسلمانانو میلیونونه مسیحي کتابونه وړیا وویشل شي او پردې ټکي باید ډېر زور واچول شي، چې په

مسلمانانو کې د هجري تاريخ ترڅنگ مسيحي کال هم په رسميت وپېژندل شي او په اسلامي هېوادو کې په جوړولو کليساوو، صوامعو او معبدونو کې د کشيشانو او راهبانو په جامه زيات شمېر جاسوسان ننه ايستل شي، چې کار يې په مسلمانانو کې د مسيحيت د نفوذ اسانتيا او د اسلامي ولسونو د کورنيو اوضاعو د اطلاع ترلاسه کولو وي او بايد زيات شمېر پوهان وگمارو، چې د اسلامي ټولو خصوصياتو تر پوهېدو روسته په اسلامي تاريخ کې گوتې ووهي او اړولې يې ووهشي. دولسمه فقره: د مسلمانانو ځوانانو (نجونو او هلکانو) په خامو لو کې بايد هڅه وشي او په ديني عقايدو کې ورته شک پيدا کړای شي او څومره چې کېدای شي، د بنوونځيو، فاسدوونکيو کتابو، مجلو، جریدو، راډيويي خپرونو او غير مسلمانانو بواي فريند او گرل فريند ملگري او ملگري له لارې يې بايد اخلاق فاسد کړای شي او د نقشې د عملي کولو لپاره يو شمېر مسيحي هلکان او نجونې په اسلامي هېوادو کې وگمارل شي، چې د يو دام غونډې مسلمان ځوانان ښکار کړي.

ديارلسمه فقره: د اسلامي هېوادو کورنيو جگړو او انقلابونو ته بايد لمن ووهل شي، له غير اسلامي يا گاونډيو يهودو سره د اسلامي هېوادو سرحدي شخړې بايد توندې کړای شي، چې د مسلمانانو زور اوبه شي او خپلې راتلونکې ته يې پام نشي او يو موټی نشي. مادي زور او فکري استعداد يې په دې لار کې ولگېږي او فعال او متحرک وگړي او ځوانان يې په دغو

کورنیو ا نقلابونونو او اختلافونو کې له منځه ولاړ شي او خپلسري او اله گوله پکې خپره شي.

څوارلسمه فقره: اقتصادي منابع خصوصاً د کرنې ځمکې، روانې ويالې او نهرونه يې بايد شاړ شي او بېکاري او لتي پکې عامه کړای شي او د بېکارو لپاره يې بايد ځايونه جوړ شي او د نشه يي شيانو اعتياد پکې زيات شي.

په دغه رساله کې دغه څوارلس واړه فقرې پوره شرح شوې او د هرې فقرې د عملي کولو لپاره راز راز نقشې، عکسونه او شکلونه رسم شوي وو اما له سکرتر نه د دې ټولو معلوماتو او اطلاعاتو د را په لاس کولو له امله شکريه وکړه.

زه يو مياشت نور هم په لندن کې پاتې شوم، د وزارت لخوا بيا حکم وشو، چې دويم ځل عراق ته ولاړ شم، چې د محمد بن عبدالوهاب نقشه پوره کړم. سکرتر راته حکم وکړ، چې پام کوه درنه ډېر لږ غفلت او تفريط هم ونشي؛ ځکه مور ته د جاسوسانو او کارمندانو له خوا رارسېدلي مختلف راپورنه بڼي، چې دې (محمد بن عبدالوهاب) زمور د اهدافو د تر سره کولو لپاره باوري سپړی دی او د وزارت د اغراضو لپاره د سپړلۍ بڼه اس دی.

سکرتر زياته کړه: دا ځل چې له محمد سره مخ شوې، خبره ورسره په ډاگه کړه؛ ځکه په اصفهان کې زمور کارمندانو هم ورسره هر څه په مېدان کې ايښې دي او د وزارت تجويز يې ورته ښکاره کړی او هغه هم منلی دی او مور د هغه دا شرايط

منلي چې هغه به د خپلو څرگندونو او افکارو په باب د حکومتونو او علماوو له غندنې څخه ژغورو او دا چې پوره پیسې او وسلې به ورکوو او یو یو حکومت به ورته جوړوو، که وړوکی او په خپله سیمه (نجد) کې هم وي، د مستعمرو وزارت دا هر څه منلي دي. زه په دې خبره له خوشحالی نه په جامو کې نه ځاییدم. سکرتر ته مې وویل: اوس څه کار راسپارې او محمد د کومې نقشې عملې کولو ته وهڅوم؟ او شروع له کومه ځایه وکړم؟

سکرتر وویل: وزارت یو شپږ ماده ای نقشه جوړه کړې ده، چې باید محمد بن عبدالوهاب یې عملي کړي:

۱ - په دې نامه د ټولو مسلمانانو کافرو، چې هغوی د اسلام له واقعیت نه وتلي دي او د هغوی وینه بې ارزښته ده، باید ووژل شي او مالونه یې ولوتل شي او نر او بنځې یې باید د زرخرید و مینځو او مریانو غوندې بندیانې (اسیر) کړای شي.

۲ - په دې نامه د کعبې ړنگول، چې دا ځای یو و وخت د بوتانو مرکز و او دا د شرک او بت نمانځنې له اثارو ځنې ده او له حج نه د مسلمانانو منع کول او بیدیانې او صحرايي عرب د حاجیانو وژلو او د هغوی مالونو او پیسو لوټلو ته هڅول.

۳ - له عثماني حکومت نه سرغړونه او د عثماني حکومت پر خلاف جنگ ته د خلکو لمسول او د پوځ او لښکر برابرول. د دې غرض د ترلاسه کولو لپاره پکار ده، چې لومړی د حجاز له

اشرافو او مخورو سره مبارزه وشي او، چې خومره کېدای شي زور او اثر يې کم شي.

۴ _ په دې نامه په مکه، مدینه او د مسلمانانو په ټولو مقدسو ښارونو کې د گنبدو او حرمونو ړنگول، چې دا ټول د شرک نښې دي او دغو ځايونو ته پنا راوړل او ورسره مينه درلودل له خدای سره د شریک پیدا کول دي او، چې خومره کېدای شي، د مسلمانانو په نظر کې د پېغمبر او د دين د لويانو د شخصیت کمول او بې ارزښته کول؛ ځکه دوی که هر څه وو؛ خو مړه شول او ولاړل او نور يې وجود د نننۍ نړۍ په چارو کې موثر نه دی.

۵ _ په اسلامي ښارونو کې وېره، ظلم او اړودور په هر توگه، چې وي بايد خپور شي.

۶ _ په خلکو کې داسې قرآنونه خپرول پکار دي، چې په ځينو احايثو کې د شمېر زیاتوالی یا کموالی هم پکې ثبت وي. سکرتر راته د نقشي په پای کې وویل: له دې درنې نقشي نه مه اندېښمنېږه، ته موظف يې، چې د نقشي مواد د محمد بن عبدالوهاب په لاس په اسلامي ټولنو کې وکړې، که فرضاً په ترسره کولو کې يې پاتې راشې؛ نو نور څوک به يې تر تا وروسته ترسره کړي، د بریتانیا امپراتوري د اوږدې ساه په رابنکلو عادت ده، پرمختگ ورو ورو کېدای شي.

ښه فکر يې کړی و، حضرت محمد يو کس و، دومره لوی انقلاب يې سرته ورسولای شو، محمد بن عبدالوهاب هم يو

سړی دی، د دې نقشي په تر سره کولو کې یې څه خنډ دی؟
دی هم دا نقشه عملي او سرته رسولای شي.

څو ورځې وروسته مې له وزیر او سکرتر سره خدای پاماني وکړه او له بنځې، زوی او دوستانو مې مخه ښه واخېسته، په خدای پاماني کې مې گران زوی راته وویل: بابا ژر راشه! سترگې مې له اوبنکو ډکې شوې، اوبنکې مې تینگې نه کړای شوې، بنځې مې راته وکتل او سخت یې وژړل.

عراق ته روان شوم او تر سختو کړاوونو له تېرېدلو روسته ینمه شپه، چې بصرې ته ورسېدم له واره د عبدالرضا کور ته ولاړم، ویده راپاڅېد روغېر یې راسره وکړ، په غېر کې یې ونيولم، زه ویده شوم، سهار راته عبدالرضا وویل: څو ورځې مخکې محمد بن عبدالوهاب بصرې ته راغلی، و ستا پوښتنه یې کوله، څو ورځې ولاړ او تا لپاره یې لیک راکړ، لیک مې واخېست و مې لوست، لیکلي یې و، چې نجد ته ځم او خپل د نجد پته یې هم لیکلي وه.

زه له واره په هماغه ورځ نجد ته روان شوم، له څو ورځو کړاو، سختی او مزله وروسته نجد ته ورسېدم او د محمد ځای ته ولاړم. محمد په کور کې و، ډېر کمزوری شوی و، څه مې ورته و نه ویل؛ خو هغه راسره دا تړون وکړ، چې زه به دې د مریې په نامه وښیم، چې بازار کې مې اخېستی؛ خو چرته مې لېرلی وې، اوس له سفره راغلی، دوستانو ته یې داسې وښوده او خلکو هم زه په همدې نامه وپېژندم.

لنډه دا چې د نوي مذهب د څرگندولو مقدمه مو جوړه کړه. ۱۱۴۳ هجري کال و، له محمد بن عبدالوهاب نه خپل ملگري راتاوو وو، چې خپل نوی مرام يې څرگند کړ، لومړی يې په يو لړ نغبتو او سرسري خبرو مطلب خاصو دوستانو ته وړاندې کړ او بيا يې د مطالبو د پراختيا او وينا او عقايدو په توضیح پيل وکړ، ما هم په دې ترڅ کې خلک د هغه ملاتړ ته هڅول، گڼ شمېر پلويان ترې راغونډه وو او ډېری پيسې مو ورکړې. کله به چې د شيخ په ملگرو کې د دښمنانو د بريد له امله څه کمزوري ماته گډېده، ما به استقامت او ټينگار ته هڅول او داسې به مو ښوده، چې زه په داسې حالاتو کې تر دوی ټولو کلک يم، د محمدتبليغ او دعوت به چې څومره زياتېدو هماغومره به يې د دښمنان زياتېدل او کله به محمد دومره سوړ شو، چې د نقشي له عملي کولو نه به لاس پر کېدو ته ساز شو او له لارې به اوښتو ته تيار شو؛ خو ما به يې د عزم د ټينگولو هڅه کوله او ورته به مې ويل: محمد (ص) تر تا زيات دښمنان درلودل او تر تا زيات مخالفت ورسره کېده، دغه دښمني او مخالفتونه ستا د پرمختگ او لويي نښه ده، هر سمون په لومړي سر کې له يو لړ مبارزو او بريد سره مخېږي. لنډه دا چې له دښمنانو سره لاس و گريوان وو، داسې جاسوسان مو پکې ننه ايستل، چې د هغوی خلک وو؛ خو په پيسو مو اڅپستل. کله چې به پر موږ حمله کېده، جاسوسانو به

خبرولو او يا که دښمنانو زموږ پر خلاف کومه نقشه جوړوله؛ نو له واره به خبرېدو او نقشه به مو شنېدوله.

يوه ورځ خبر شو چې د محمد ځينې دښمنان د ده د تښتوني په تکل کې دي. ما يوه نقشه جوړه کړه، چې د هغوی هر څه مې بېکاره کړل او بې پته مې کړل او خلک ترې ټول خپار شول.

محمد ماته ژمنه راکړه، چې د مستعمرو د وزارت ټول شپږ گوني مواد به عملي کوم؛ خو اوس يې د ټولو عملي کول ناممکن دي او دا ډېره لږې ده، چې کعبه ږنگه کړو، که پر ټول حجاز واکمن هم شو، همدا راز د نوي قرآنکریم ترتيبول هم ډېر لږې ښکاري.

محمد زيات له مکې او استاني نه وپېرېده. ويل يې: که موږ دا دواړه خبرې ښکاره کړو، دومره لښکرې به راباندې راوخېژي، چې که هر څه وکړو، زور به مو پرې ونه رسي او ما هم د هغه دا عذر ومانه؛ ځکه د هغه وخت اسلامي فضا د دې دواړو خبرو د عملي کېدو تاب نه درلود.

څو کاله وروسته، چې د محمد بن عبدالوهاب نقشه د عملي کېدو په درشل کې وه، د مستعمرو وزارت وکړای شول، چې محمد بن سعود (د درعيسي امير) زموږ په لور رامت کړي، هغوی موږ ته استازي راولېږل او له موږ سره يې همکاري اعلان کړه او د نقشې لنډيز د دوو محمدانو (محمد بن عبدالوهاب او محمد بن سعود) د پيوستون له امله عملي شوه،

د محمد بن عبدالوهاب د مذهب او د محمد بن سعود د قدرت له امله دواړه د خلکو پر ذهنونو، هېواد، شتمني او ځانونو مسلط شول؛ ځکه تاریخ ثابته کړې، چې ديني حکومتونه تر مذهبي پردې لاندې پر خلکو د تسلط له مخې تر مادي حکومتونو ډېر پياوړي وي.

له دې امله نو زموږ نقشه پياوړې شوه او د "درعيه" مو حکومتي يايخت او مذهبي مرکز وټاکه او د مستعمرو وزارت په پټه له نوي حکومت سره د پيسو او بودجې مرسته کوله.

نوی حکومت ظاهراً يو شمېر مريان په بيه وپېرل، دغه مريان انگليسي افسران وو، چې د مستعمرانو په وزارت کې يې د دې کار زده کړه کړې وه، عربي ژبه يې ښه روانه زده وه او په پارتيزاني او صحرايي جگړو کې ښه تکړه شوي وو، د دوی شمېر يوولس کسه و او د محمد بن سعود ټولې يرغليزې نقشي او پوځي حملې د همدغو يوولس کسو له خوا جوړېدې او، چې هره نقشه به موږ دواړو محمدانو ته ورکړه، دوی به له ډېر لږ تخلف پرته ترسره کوله؛ البته ځينې وخت به، چې پر کومه خبره يا پيښه د وزارت له خوا څه خاص دستور رانه غی؛ نو بيا به زموږ تر منځ مناقشې کېدې؛ خو دغه مناقشې به هسې لاس او مصنوعي وي او په اصل هدف کې سره يوه خوله وو.

موږ د عربي قبایلو نجونو سره ودونه وکړل او څه چې موږ ته حيرانوونکي وو، هغه له مېړه سره د مسلمانې ښځې اخلاص او سپېڅلتيا وه.

مور په دغو ودونو سره په قبایلو کې داسې ورننوتو، چې مور ته د قدرت یوه اډه شوه او دغه قدرت ورځ پر ورځ زیاتېده او مرکزیت یې ورځ په ورځ پیاوړی کېده. که ځینې ناوړه پېښې رامنځ ته شوې نه وای؛ زما له دغې کرلي زني نه به یوه مېوه داره ونه جوړه شوې وای او سل فیصده مطلوبه مېوه به یې کړې وای.

پاورقي

(۱) گران لوستونکي پوهېري، چې د دې پوښتنې رښتیني ځواب دا نه دی؛ بلکې دا دی، چې کافر د مسلمان له نظره؛ ځکه ناولی دی، چې دغه ناولتیا له کافر نه د مسلمان د بورن او ترهې سبب شي او د هغه ټولو کړو وړو ته په بده سترگه وگوري، چې په دې توگه پردی او اجنبيان يې تر اثر لاندې رانه وستلای شي.

(۲) دا خبره به بناغلي همفري ته دروغ ښکاري؛ خو انجيل مسيح شرابخور څه چې شرابساز هم گڼي. انجيل يوحنا دويم باب له ۱-۱۲ جملې:

په دېرشمه ورځ په قانای جلیل کې واده و، د عیسی مور هم پکې وه، عیسی او شاگردان يې هم ورغوښتل شوي وو او، چې څه وخت شراب خلاص شول د عیسی مور عیسی ته وویل: شراب نه لري؟ عیسی ورته وویل: یه ښځې ستا په ما پورې څه کار دی؟ زما وار لا نه دی راغلی. مور يې نوکرانو ته وویل: زه چې څه درته وایم، هغه وکړئ، هلته د یهودو د پاکولو لپاره شپږ ډبرینې پیالې ایښي دي، چې دوه یا درې کیله مایع پکې ځاییده. عیسی ورته وویل: پیالې له اوبو ډکې کړئ بیا مې ورته وویل: واخلي او د مجلس رئیس ته يې یوسئ، د مجلس رئیس، چې شراب شوې اوبه وڅکلې، و نه پوهېده، چې له کومه راغلي؛ خو نوکران يې پوهېدل، د مجلس مشر د واده هلک (زوم) ته مخ ورواړوه، ويې ویل: خلک ښه شراب مخ

کې راوړي او تر مستی وروسته نابنه راوړي؛ خو تا بڼه شراب تر اوسه ساتلي وو، همدا د عیسی لومړنۍ معجزه وه، چې په فانی جلیل کې یې وښوده او خپل زور یې څرگند کړ؛ نو شاگردانو یې پرې ایمان راوړ.

انجیل متی ۲۶ باب - ۶۲ او ۷۲ جمله - انجیل مرقس - ۱۴ باب، ۲۴-۵۲ جمله، انجیل لوقا ۲۲ باب - ۱۷ جمله:

او دا چې ډوډۍ یې خوړه؛ نو عیسی ډوډۍ راواخېسته، د برکت لپاره یې توکړه توکړه او دوی ته یې ورکړه، و یې ویل: واخلي و خورئ! دا زما جسد دی او پیاله یې راواخېسته، شک یې وایست او دوی ته یې ورکړه او ټولو ترې وڅښل او و یې ویل دا مې د نوي عهد وینه ده، چې په ډېرو ځایونو کې تویبېږي، تاسو ته وایم، چې تر دې وروسته به د انګورو څوښه تر هغې ونه خورم، چې تر څو یې د خدای په ملکوت کې ونه څښم، د دې خبرې دا مطلب دی، چې عیسی (اسمان ته د تگ) تر شپې پورې شراب (د انګورو څوښه) څښل.

(۳) داسې سپین سترګي له یوه کینه کښ مسیحي نه لرې ده؛ خو څنگه چې مې د دغو یادداښتونو له لیک او ترجمې نه بل هدف درلود، نه مې غوښتل، چې د یادداښتونو په متن کې لاس ووهم؛ نو د دوی لیکنې مې کټ مټ راواخېستې.

خو تاسې وینئ او سترګور مسلمانان پوره خبر اوسئ، چې د پرونی نړۍ په ناوړه وضع کې د اسلام او رسول الله (ص) د لوړو ښوونو پرمختګ یوازې یو عامل درلود او هغه دا، چې

معارف او قوانین یې د ستم خپلي ملت له فطري او قلبي غوښتنو سره سم او له جنایت او شهوت نه لرې وو؛ خو د نننیو مسلمانو ملتونو د بدمرغیو او بدبختیو علت د هغو حقایقو او معارفو تر پښو لاندې کول دي او دغه غربي مسیحي ولسونه، چې د یو دوو پیچونو په جوړولو دا گڼي، چې بس د تکامل او انساني قدرت وروستي حد ته رسېدلي دي او مسلمانان د ذلت او خواری په کنده کې پراته دي. پرېږده، چې د هغوی د شهوت او د قدرت د مستی دور تېر شي او دغه حیرانونکې صنعت یې نور هم دومره پر مخ ولاړ شي، چې هستي او وجود یې د نابودی په خطر کې وغورځوي او د اتومي وسلو په استعمالولو سره، چې د صنعت او قدرت د پرمختگ محصول یې دی، هره شېبه د خپلې نېستی او ریز مریز کېدو ننداره پخپلو سترگو وکړي بیا به نو له ناچارۍ له دغه ستومانه او له فساد، وېرې او ډاره ډک ژوندانه نه د خلاصون لپاره اسلام ته پناه راوړي او اوس هم په لویديځ کې ډېر لویديځیان تر پلټنو وروسته اسلام ته رامات شوي.

(۴) دا خبره د پیغمبر اکرم د دستور پر خلاف ده؛ ځکه د اسلام د پیغمبر دستور دادی، چې د فتنې د راڅرگندېدو په وخت کې باید هر نا آشنا او نامعلوم شی د مسلمان له نظره شکمن او مشکوک وي او ترې ډډه وکړي او دا ایت: یا ایها الذین امنوا اجتنبو کثیرا من الظن: ای مومانو! له ډېرو گومانونو نه ډډه

وکړئ. د هغه چا په باب دی، چې مومنوالی یې ثابت وي او له هر اړخه پېژندلی اوسي.

(۵) د اهل سنتو د وينا له مخې، د شيعه و ټول دولس گوني امامان د پېغمبر لخوا غوره شوي وو. شيخ سليمان قندوزي حنفي د خپل کتاب ینابیع المودة په ۴۴۰ مخ کې د شيخ الاسلام حموي شافعي د فرائد السمطين په حواله له حضرت ابن عباس نه نقل کړي، چې يوه ورځ يو يهودي عالم (نعثل) د پېغمبر حضور ته راغی و یې ویل: محمده! زه درنه یو څو پوښتنې کوم؛ که ځواب دې راکړ؛ ایمان درباندي راورم او مسلمانېرم.

رسول الله وفرمايل: واياه ابا عماره!

و یې یل: محمده! خدای دې راته تعریف کړه.

پېغمبر (ص) وویل: خدای له هغه پرته، چې په خپله یې ځان توصیف کړی، پېژندل کېدای نشي. بیا یې د خدای د معرفت او توحید په باب توضیح ورته وکړه.

ويې یل: رښتیا دې وویل: پوښتنه یې وکړه: د خپل وصي (خلیفه) په باب راته څه ووايه: داسې پېغمبر نه دی تېر شوی، چې وصي یې نه وي لرلای. زموږ پېغمبر موسی یوشع بن نون خپل وصي کړی و.

پېغمبر (ص) وفرمايل: زما وصي علي بن ابيطالب او زما دواړه لمسي حسن او حسين او په حسين پسې یې زوی علي بیا زوی یې محمد زوی یې جعفر زوی یې موسی په موسی پسې زوی

علي زوی يې محمد زوی يې علي زوی يې حسن زوی يې
حجت محمد مهدي دی او دا دولس کسه دي.

يهودي وويل: دا راته ووايه، چې علي، حسن او حسين به
خنګه مري؟

رسول الله وفرمايل: علي به پر ککره له گوزاره مري، حسن ته
به زهر ورکول کېږي او حسين به حلالوي.

ويې ويل: ځای به يې چيرته وي؟

ويې ويل: په جنت کې له ما سره.

يهودي وويل: اشهد ان لا اله الا الله و اشهد انک رسول الله و
اشهد انهم الا وصيا بعدک. ما دا هر څه په پخوانيو کتابو کې
لوستي، هغه کتابونه يې رسول الله ته ياد کړل.

(۶) د اسلامي وحدت مسأله د نړۍ د مسلمانانو ستره هيله ده
او بېشکه چې د مسلمانانو د مشرۍ او حاکميت سبب به شي؛
خو د بده مرغه کله له دغې مسألې نه ناوړه استفاده کېږي.
ځينې دا گڼي، چې اسلامي وحدت گڼې د اعتقادي پولو له
منځه وړو ته وايي او دا غلط گومان دی؛ ځکه څه چې د
وحدت له پلوه ورته مسلمانان اړ دي، هغه د مسلمانانو ټولنيز
او نړيوال وحدت دی؛ خو د ټولنيز وحدت په صورت کې
اعتقادي پولې بايد پوره پر ځای وي.

(۷) دغه حديث د اهل سنتو په ټولو لويو کتابونو کې؛ لکه
صحيح مسلم ۷ج، باب فضائل الصحابه، فصل علي، د مصر د
محمد علي صحيح چاپ ۱۲۳ مخ. صحيح ترمذي ۲ج،

۳۰۸ مخ. الصواعق المحرقة، دابن حجر ۱۳۶ مخ، د مسند احمد
 ۴ ج، ۳۷۱ او ۳۷۶ مخونو کې راغلي دي.
 (۸) مسند احمد حنبل ۱ ج، ۵۲ مخ او ۳ ج ۳۲۵ مخ.
 (۹) فتح الباري، فی شرح صحيح بخاري ۱ ج، ۳۰ مخ.
 (۱۰) قرآن صريحا فرمايي: كتب عليكم الصيام كما كتب على
 الذين من قبلكم.

(۱۱) محمد د مستر همفري مستعار نوم دی.

(۱۲) دا جمله د اسلامي حکيمانو حکيمانه وينا ښکاري، په
 حديث کې راغلي جمله داده، چې: العلم علمان علم الاديان و
 علم الابدان (علمونه دوه دي، په ديني چارو پورې اړوند علم
 او په بدنونو پورې اړوند)

(۱۳) محمد بن سعود سعوديانو دکورنۍ نيکه و، چې په ۱۱۴۷
 هجري قمري کال وهابي مذهب شو او انگليسانو د نجد
 حکومت پر گدی کېناوه او پر ۱۱۷۹ هجري قمري کال ومړ.
 د قرآن مجيد په خلورو آيتونو کې په ډاگه دحضرت
 محمد(ص) پېغمبرۍ ته اشاره شوې ده:

۱ _ آل عمران ۱۴۴: وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ
 الرُّسُلُ

۲ _ احزاب ۴۰: مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن
 رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

۳ _ محمد: ۲ آيت: وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ
 مِنْ رَبِّهِمْ

٤ _ فتح ٢٩: مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى
الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ

دلته چې ليکونکي د غزالي غونډې متکلمانو او يا د مولانا
جلال الدين بلخي غونډې عارفانو د کتابونو په باب کوم
قضاوت کړی؛ نو يا نه پوهېږي او يا دا چې نيت يې بد دی، دا
ډول کتابونه يو لړ عملي اخلاق دي، چې انسان تزکيې او
پاکوالي ته رابولي او دا نه بنيې، چې مور تزکيې او د نفس
تهذيب ته گوښه کېناستل، رهبانيت او له ټولني ځان لرې ساتل
ووایو.